

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

SJUNDE ÅRGÅNGEN.

Första häftet.

Innehåll:

	pag.
I. Qvinnan och Folkskolan, af <i>O. E.</i> (insändt)	3.
II. <i>Maria Edgeworth</i> , biografisk skizz af <i>E. N—n.</i> (insändt)	10.
III. Qvinliga Vetenskapsidkare, af <i>L. S.</i>	26.
IV. Vaggsång för nödens barn, poem af 	36.
V. Några tidsbilder från 1700:talet. IV. Kampen mot hinder. V. Kornetten, af <i>Esselde</i>	38.
VI. Ni, poem af — <i>ra</i>	52.
VII. Ett sandkorn ur verkligheten, af <i>y</i> (insändt)	56.
VIII. Nytt på vår Bokhylla, af <i>Reader</i>	58.
IX. Vår Portfölj	64.

UPSALA.

ESAIAS EDQUIST.

1865.

Obs. omslagets tvenne sista sidor.

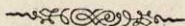

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

SJUNDE ÅRGÅNGEN.

UPSALA

ESAIAS EDQUIST.

1865.

A faint circular stamp is visible at the bottom of the page, partially overlapping the text. It appears to contain some text or a logo, but it is too light to read clearly.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET

TILLEGVAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

STUDE ARÅRSTÄMME

UPSALA

UPSALA

ADQUIST & BERGLUND.

I. — QVINNAN OCH FOLKSKOLAN *).

Det var länge folkskolefrågan endast gaf anledning till tvifvel, bekymmer, förargelse. Det är icke längre så. Skolfrågan har blifvit ett af de gladaste kapitlen i vårt sociala lifs dagbok. Hvarje dag har något nytt att berätta om huru det går framåt i den vägen. Tvekan nästan skämmas för sig sjelf. Frågan gäller numera icke *att*, icke *hvad*, icke huru mycket eller litet, utan *huru? Huru* skall folkskolan blifva hvad den bör vara?

Bland de svar, som vår tid gifvit sig sjelf på denna sin fråga, lyder det viktigaste, det verksammaste så här: *qvinnan måste med i rörelsen*. Det var alltid hon, som gaf barnen den första undervisningen i hemmet. Det måste så äfven blifva i den första skolan. Den första undervisningen är tillika mera uppfostran än undervisningen på de sedermera följande graderna af folkskolan, och det är qvinnan, som företrädesvis blifvit utrustad med anlag för det kallet. Alltså, qvinnan måste tagas i anspråk i och för den allmänna undervisningens utveckling.

I Sverige fick den allmänna öfvertygelsen sitt officiella uttryck i kungörelsen af d. 21 Oct. 1859 angående qvinnans ansökningsrätt till lärarebefattningar vid folkskolorna. Qvinnan gjordes derigenom lika berättigad som mannen till dylika befattningar. Det lilla undantaget som gjordes, att qvinnan nemligen ej skulle, såsom mannen, få förena folkskoleläraretjenst med klockarebefattning**), var ett medgifvande åt kyrkan, som hade sina egna föreställningar om "qvinnan inför vår Herre" eller åtminstone om qvinnans lämplighet att deltaga i gudstjenstens "förrättning".

Men låtom oss hålla oss till hufvudsaken. Qvinnan, som i lagen annars var ställd på samma linie som öfvermagar och dårar, blef lagligt berättigad att ingå i statens, kyrkans, kommunens tjenst såsom det uppväxande släktets lärarinna. Få författningar

*) Insändt.

***) Sedan kyrkan numera gifvit med sig i detta fall i så måtto, att kvinnor bevärdigas mottaga orgelnistsyssla, synes undantaget kunna upphävas.

torde i vår sociala utvecklingshistoria vara mera betecknande än denna, huru naturlig och anspråkslös den än ser ut.

Den närmaste följden af denna författning var naturligtvis beredandet af tillfälle för qvinnan att erhålla den seminarii-bildning och de betyg derpå, som ensamt berättiga till bättre aflönade platser inom folkskolan. Tre bland seminarierna öppnades också uteslutande för qvinnan, enligt kungörelse af samma dag som den nyssnämnda författningen.

Vid den under sista riksdagen beslutade ombildningen af seminarierna kommer ett af dessa att indragas och de två återstående att stärkas och vidgas i sin verksamhet.

På denna punkt befinner sig, i officielt hänseende, frågan om qvinnan och folkskolan.

Men det rör sig på botten af denna fråga en del elementer, som väl behöfva belysas.

Det är nemligen icke nog, att qvinnan *tillåtes* blifva lärarinna. Det måste äfven tillses, att hon måtte *kunna blifva det*.

Staten har gjort sitt i detta fall, då den öppnat seminarier för henne och låter henne, med samma rätt som de manliga lärarelärlingarne, komma i åtnjutande af stipendier.

Men det fordras mer. Det fordras en allmännare, starkare öfvertygelse om qvinnans både pligt och rätt till det ifrågavarande kallet. Det är denna sida af frågan, som vi vid detta tillfälle ville med några ord belysa.

Det är för hvar och en, som följer med denna fråga, väl bekant, att de qvinliga seminarierna ej varit mycket besökta. Högsta antalet vid något af de tre seminarierna har varit några och tjugo. Vanligen har det hållit sig *under tjugo*.

För ett land med nära 3000 folkskolor, synes omkring 25 à 30 årligen utexaminerade lärarinnor vara ett nog ringa antal. Det lär emellertid förhålla sig så, att åtminstone inom två bland de tre qvinliga seminarierna alla, som anmält sig att der få ingå som lärlingar, blifvit mottagna.

Hvadan nu detta ringa antal? Hafva de unga qvinnorna kanske beräknat, att, sedan alla skolor redan erhållit lärare, de årligen inträffande ledigheterna ej kunna vara så många, och därför kanske ansett sig ej böra trängas på en bana, der befordran möjligen kunde komma att gå trögt nog?

Eller skulle de väl ansett det lefvebröd, hvarpå skolan har att bjuda, alltför njuggt?

Eller skulle qvinnans anlag för skollärarekallet icke vara nog starka, icke nog medvetna, för att drifva henne till arbete i den riktningen?

Vi tro icke att skälen till qvinnornas tillbakadragenhet i förevarande fall äro att finna åt de hållen. Efter hvad vi tro oss hafva funnit, beror den hufvudsakligen på följande förhållanden:

Först på folkskolans närvarande ställning, hvilken måste angifvas såsom en öfvergångsställning under pågående utbildnings- eller rättare utvecklingsarbete. Qvinnan har icke kunnat vara fullkomligt säker på hvad hon hade att vänta inom folkskolan. "Småskolan", "den högre folkskolan", "den egentliga folkskolan", . . . hon har hört dessa termer under dessa år af meningsstrider derom, . . . och hon har tvekat, huruvida hon skulle gifva sig in på ett fält, hvars arbetsmetod, hvars arbetsordning ännu vore så många stridigheter underkastad.

Och *för det andra* på qvinnans ställning;

Söker man göra sig klart, af hvilka qvinnor folkskolan borde kunna hafva mest att vänta lärare-biträde mot lön, så finner man det vara dels medelklassens mer eller mindre väl uppfostrade fattiga flickor, dels den tjenande klassens bättre begåfvade qvinnor.

Man skulle svårligen kunna finna ett ypperligare arbetstillfälle för medelklassens fattiga flickor än det som folkskolan erbjuder. Hvarföre begagna de sig då ej oftare deraf? — Af brist på företagsamhet, af brist på kunskap både om arbetstillfället, om arbetet, dess möda och dess lön, af falsk blygsamhet, kanske ock af brist på själförtroende *).

Arten af den uppfostran, som medelklassens qvinnor ännu i dag erhålla, gör dem i allmänhet passiva och oföretagsamma. De hafva, hittills åtminstone, blifvit "guvernanter" — för nöds skull,

*) Vi kunna ej undertrycka den tanken, att det äfven stundom är högfärd, som är skulden till att våra folkskolelärarinne-seminarier så litet anlitas af medelklassens unga qvinnor. Vi hafva talat derom med borgaredöttrar i ytterst knappa vilker och funnit dem väl hågade och i besittning af tillräckligt hög tanke om sig sjelfva för att önska vinna inträde i Kgl. Seminariet för bildandet af lärarinnor, men för folkskolan anse de sig för "förnäma." Hellre än att söka plats såsom elev i ett seminarium för folkskolelärarinnor, stanna de i hemmet och draga sig der fram såsom de kunna, underkasta sig till och med att svälta en och annan dag, om de blott lyckas förtjena tillräckligt för att få en blomma eller plym i hatten och garnering på klädningen.

tillfälligtvis, för att "sauvera apparencerna" (klena apparencer i sanning), mindre ofta af kärlek för kallet (hvilket man mindre må undra på: vi tala nämligen om "guvernantskapet"). I "pensionen", har det, liksom i goss-skolan, väl aldrig varit frågan om att inhemta kunskap för att dermed framdeles undervisa andra. Det är först i de allrasista åren som en dylik lärarinne-skola kommit till stånd. De flesta unga fattiga flickor hafva sålunda lemnat skola och "pension" utan att veta, utan att hafva blifvit väckta till att veta, hvad de skulle göra af sig här i världen. Att med sådana flickor, liksom med flickor i allmänhet, tala om att "bli någonting", hvad tänker ni på, min herre; . . . det der stöter på "emanciperingsidéer." Nej, låtom oss tala om något annat. — Och hur många flickor hafva icke sålunda "vegeterat bort" sitt lif som blommor i krukor, rädda för frisk luft. Mången ock i okunnighet om utvägar, i saknad af en vän, en manlig eller qvinnlig vän, som kunnat upplysa henne derom och skjuta på, som så väl behöfts. Och huru mången, som i detta fall varit lyckligare, har dock icke, när det slutligen gällde, ryggat tillbaka för det ansvarsfulla värfvet. Men det må vara hurusomhelst med dessa skäl och svepskäl, — förnämsta hindret har dock alltid legat och ligger ännu så ofta i den falska blygsamhet, som sätter qvinnans ära i att göra ingenting, eller åtminstone i att *vara och förblifva ingenting*, eller "hemma" såsom det heter, så framt hon icke får vara *fru*. Att välja sig ett yrke, att "förtjena" sitt uppehälle . . . , åh, hvad tänker ni på! . . . Nej, inte så länge nålen ännu existerar; och dessutom så bara ni inte talar om "et . . . jag öfversätter, jag"

Det skulle vara att tala mot bättre vetande att icke erkänna det en förändring till ett bättre i detta fall under de sista åren visat sig. Qvinnan har börjat bryta med de gamla makterna, som höllo henne fångslad i den tafatta oduglighet, som hon trodde vara ett behag. Man ser henne "tränga sig fram" — såsom de säga, gengångerskorna från de gamla, goda tiderna — både här och der. Det oförskämda Amerika förderfvar våra gammal-europeiska seder allt mer och mer.

Men hur det än är — Stockholms och några andra städers folkskolor må aldrig så mycket vittna om motsatsen — det vidsträcktaste, det lämpligaste fältet för qvinnans offentliga verksamhet, folkskolan och isynnerhet folkskolan på bygden, har ännu icke haft att glädja sig åt någon större invandring af qvinnor,

som söka bröd och tillfälle att göra sin gudstjänst i och med det ädlaste allmänna arbete, som qvinnan kan utföra. Man finner visserligen, såsom vi redan antydt, städernas folkskolor alltmer drivas af kvinnor, Stockholms, Göteborgs, Norrköpings o. s. v., men huru ofta förekomma de väl i bygdernas skolor? . . .

Den tjenande, den på landet uppväxande klassens bättre begåfvade kvinnor skulle passa der bättre, — skall man säga, om de erhöilo uppfostran till det kallet. Det behöfves en viss fysisk styrka för att kunna hålla ut dermed. Visserligen. Men äfven den sortens kvinnor synas heller icke till ännu på den landtliga skolbanan, och det till och med ännu mindre ofta än de ofvan nämnda. Skulle det vara samma skäl och orsaker som afhålla äfven dem? . . .

Nej. Det finnes ännu ett tredje allmänt verksamt d. v. s. i detta fall motverkande förhållande, som ligger till grund för den tvekan, hvilken hittills afhållit många kvinnor från att vända sin hog och sina förhoppningar på skolvägen. *Och detta är brist på deltagande för den offentliga uppfostrans och undervisningens sak hos de lyckligare lottade klasserna, samt, särskildt i här förevarande fall, hos dessa klassers kvinnor.*

Det har ännu icke blifvit allmänt rådande öfvertygelse, att qvinnan, på grund af sin egendomliga begåfning såsom kvinna, är lika mycket som mannen, om ej mer, ämnad till lärarinna och uppfostrarinna äfven i offentliga skolor. Fördomen, tanklösheten äro i detta fall ännu icke bragta ur sina gamla ställningar. Man får ännu ständigt höra talas om att qvinnan ej är "organisatör", att qvinnan ej är fallen för metodiskt arbete, att qvinnan ej har så mycken "respekt" med sig som erfordras åtminstone bland "en hop pojkar", att qvinnan etc. etc. — Och följden häraf är den, att man i allmänhet gör föga eller intet för att sätta qvinnan i tillfälle att egna sig åt skolan. Här ligger en af de väsendtliga orsakerna till, att kvinnor ännu så sällan söka inträde på banan som leder till lärareplatserna.

Det fordras nemligen jemförelsevis icke obetydliga tillgångar för att kunna beträda den banan. Att uppehålla sig vid ett seminarium kostar väl minst 300 Rdr om året, äfven om man förutsätter den största möjliga sparsamhet. Och det är icke många kvinnor ur de här ofvan afsedda klasserna, som hafva råd eller tillfälle till en sådan förlagskostnad för framtidens arbete.

Med en förändrad uppfattning, så väl af sina pligter i allmänhet som af kvinnans ställning till folkskolan hos de lyckligt lottade klassernas kvinnor, skulle lyckligare förhållanden i detta fall kunna inträda. Det var förr i världen icke så ovanligt att unga, begåfvade gossar understöddes af bättre lottade män för att kunna gå den lärda vägen, som det hette. Det hör till och med ännu i dag icke till sällsyntheterna att det eller det anlaget uppmärksammas och bereder den lycklige innehafvaren deraf understöd och fortkomst. Men huru många unga kvinnor hafva väl hittills blifvit, för några möjligen upptäckta lärarinne-anlags skull, tagna under armarne af ekonomiskt lyckligare kvinnor?

Qvinnan har, som bekant är, ett godt hjerta, mera godt än mannens i fråga om att "gifva", gifva i allmänhet. Hon är barmhertighetens tjänsteande mer än mannen. Hon gifver ofta illa; — men hvems är i detta fall felet? . . . Lär henne att gifva rätt, och, hjertat må vara huru ostyrigt som helst under de goda men oreglerade ingifvelsernas tryck, hon lär sig nog till slut den svåra konsten.

Men, oberoende af detta tillfälle och detta sätt, dels att medverka till förbättring af kvinnans ställning, dels att befordra folkskolans sak, — den lyckligen lottade qvinnan kan redan i och genom sitt blotta deltagande i skolans angelägenheter medverka till dess utveckling och till dess förseende med qvinliga lärarelementer.

Det förhåller sig nemligen så, att mången kvinna, som egnat sina framtidstankar åt skolbanan, drager sig tillbaka vid föreställningen om, att hon "får endast karlar att göra med" i fråga om organisation, skolhållning o. s. v. — Qvinnor med i skolangelägenheterna, och många flera skulle söka bli lärarinnor än nu är fallet vid mången fattig bygdskola.

Vi hafva hittills i dessa rader afsett den fasta skolan med examinerade lärare eller lärarinnor. Det är väl ingen på landet bosatt kvinna obekant, att den s. k. *småskolan*, den mindre skola, som kan öppnas i hvilken stuga som helst för den allra första undervisningens meddelande åt barn, som dels äro för unga dels för aflägsset boende för att kunna deltaga i den fasta, eller högre skolafdelningens öfningar — numera af alla skolerfarna anses såsom en oundgänglig afdelning af folkskolan, samt att qvinnan anses sjelfskrifven till lärarinna i den skolan. Det är vidare bekant,

hurusom denna afdelning af folkskolan redan befunnits vara af så stor vigt och betydelse, att t. ex. ett landsting under detta år, 1864, beslutat bidraga med medel för möjligheten att inom länet bilda småskolelärarinnor. Hvilken maning ligger icke härutinnan till den bildade, lyckligare lottade qvinnans hjerta och omdöme! Hvem skulle som hon vara i tillfälle att upptäcka de anlag, som härvidlag äro det första erforderliga, — hvem som hon vara i stånd, att bereda dem tillfälle till utveckling, till verksamhet!

Qvinnan, har man alltid sagt, har ett varmare religiöst sinne än mannen. Hon har också på mångfaldiga sätt bevisat detta. Vi vilja derföre i sammanhang med skolfrågan erinra om, att i katolska länder qvinnan bevisat sin tro med sina gerningar, då hon, såsom i Frankrike, blifvit skollärarinna icke blott för nöds skull, icke blott för bröds skull, men äfven för sin kärleks skull. Vi afse dessa *soeurs chrétiennes* i Frankrike, som intaga en så anmärkningsvärd plats inom den första skolundervisningen der. Af de 17,000 skolorna för gossar och flickor gemensamt i Frankrike 1857 voro 2,250 under qvinliga lärare och dessa mest "religiösa". I de 18,147 skolor der, som under året 1864 måste emottaga både gossar och flickor, samt i de omkring 14,000 skolorna för flickor ensamt, undervisas omkring 300,000 flickor. Staten består jmförelsevis föga på de skolorna. En folkskolelärarinna är der i sjelfva verket sämre aflönad än nästan hvilken annan arbeterska som helst. Den katolska religiositeten drifver icke desto mindre ett eller annat tusende qvinnor att egna sig åt lärarinnekallet.

Vi hafva här talat om ett land, hvars folk står lågt i religiositet och sedlighet. Vi skola icke tala om ett i de flesta afseenden motsatt land, Amerika, der skolundervisningen är ett äradt värf och der den högste tjenstemannens dotter uppträd som lärarinna i en skola. Vi skola endast, hvad vårt eget land angår, antyda den förhoppning, att den brist på personligt deltagande, som vår folkskola hittills erfarit från qvinnans sida, och som torde haft sin grund deri, att hennes idéeverld, i följd af vissa förhållanden i vår inre utveckling, förblifvit något för skum och trång, för att hennes plats inom den allmänna undervisningen och uppfostran skulle kunnat framstå i dess rätta och fulla dager, numera torde vara på god väg att uppställas bland minnena från fordom. Vi skulle vilja sluta dertill af den anda, som i vissa städer börjat visa sig råda hos de lyckligt lottade qvinnorna, denna

anda, som i Stockholm t. ex. framkallat denna frivilliga söndagsskola för unga kvinnor, hvilken redan har att uppvisa 60 frivilliga lärarinnor och omkring 400 lärjungar. Vi sluta dertill vidare af det deltagande, hvarmed bildade kvinnor såväl i Stockholm som i de begge andra nyss nämnda städerna omfatta den så hastigt framkallade "corpset" af folkskolelärarinnor. Det är väl också omöjligt för någon med aldrig så litet deltagande för framtidens sak att icke, då han gjort bekantskap med en folkskola, skött af lärarinnor, ovilkorligen öfvertygas om sanningen af den gamla satsen, att framtiden ligger i kvinnans hand lika mycket som i mannens. Må blott hvarje kvinna, — i hvad samhällsställning och i hvad vilkor hon än må befinna sig — gå till rätta med sig sjelf och eftersinna, hvad hennes pligt och hennes förmåga är i detta fall, och Sveriges inre utveckling skall vara mera betryggad än den någonsin förr varit.

O. E.

II. — MARIA EDGEWORTH *).

Biografisk Skizz.

Många nitiska och människovänligt sinnade personer hafva i våra tider samverkat för det så kallade rationella landtbrukets befrämjande. Genom theoretiska forskningar och praktiska rön lemnas fortfarande bidrag till detta vidsträckta fälts bearbetande. Huru man på det ändamålsenligaste sätt må kunna bruka jorden, befordra det späda fröets kraft och växtlighet, utrota ogräset, innan det hunnit gripa omkring sig, tappa syran ur kärret, och gifva näring åt en mager jordmån — dessa och flera dylika frågor sysselsätta många erfarna män i närvarande tider. Vi se, hur ångans kraft, hvilken under de sista årtiondena liksom omskapat världen, äfven här vid lag anlåtats; hur man genom acklimatisering söker tillegna sig de aflägsnaste länders produkter; allt för att upparbeta vårt lands modernäring, och dymedelst bidraga till dess innebyggares trefnad och välstånd. Men det gudomliga ordet: 'Menniskan lever ej af bröd allena', eger ännu i våra dagar sin fulla till-

*) Insändt.

lämplighet och huru skönt och nyttigt det än är att skaffa rikligare föda och beklädnad åt våra medbröder, gifves det likväl ett högre fält att uppodla än det, hvarpå landtmannen utströr sin sådd. Att i det späda barnsinnet nedlägga fröet till allt godt och ädelt, rensa det från ogräs, låta kärlekens flöden utveckla brodden till dess fulla kraft, samt ej blott genom hjertats utan ock genom förståndets tidiga bildande, söka minska de faror, för hvilka människan här i lifvet är utsatt, se der ett herrligt mål, hvarför man redan länge verkat i åtskilliga andra länder, och som i senare tider äfven här börjat ådraga sig en större uppmärksamhet. Det är ett glädjande tidens tecken att se, hur den *rationella* barnuppfostran tillvinner sig ett alltjemnt stegradt intresse. Det är, såsom vi veta, qvinnan, hvilken det i främsta rummet tillkommer att verka på detta stora och viktiga fält, som alltför länge legat i träde; det är hon, som "strör i mörka mullen fröets sådd för kommande skörd".

För henne måste det således vara af vigt att lära känna hvad andra i detta afseende åstadkommit, och hvilka krafter först brutit den svåra banan. Det torde derföre ej vara utan intresse att inhemta några underrättelser, rörande den utmärkta qvinna, hvilken är att anse som en bland de förnämsta grundläggarna till hvad man nu kallar en *rationel barnuppfostran*.

Denna qvinna var *Maria Edgeworth*. Uti sina "*Essays on Practical Education*", utgifna i slutet af förra århundradet, utvecklar hon systematiskt sina åsikter i nämnda fråga, åt hvilka åsikter hon tillika, uti många förträffliga berättelser för barn och ungdom, gifvit en praktisk tillämpning.

De ibland oss, hvilka i sin barndom hört äldre personer tala om sina tidigare år, veta hvilken despotism, som då rådde inom familjen; hvilket tvång, som pålades det unga sinnet, hvarunder knappast en enda sjelfständig tanke hade tillåtelse att yttra sig. Kanske var detta dock mindre fallet i England, än annorstädes, då i nämnde land en större personlig frihet städse gjort sig gällande och de, under alla tider der brukliga gymnastiska lekarna och kroppsöfningarna gifvit mera friskhet åt den andliga, såväl som åt den fysiska utvecklingen; men äfven der behöfdes nya fläktar, för att i barnens uppfostran ingjuta ett kraftigare lif.

Då bröt från Meilleries höjder en stormil fram öfver de stillastående vattnen. Det var *Rousseaus* röst, som uti "*Emile*" och flera andra skrifter uttalade djerfva åsigter, hvilka på den tiden väckte ett oerhördt uppseende. Äfven hos Miss *Edgeworth* märka vi spår af hans inflytande. Vid lugnare pröfning befunnos likväl hans idéer alltför fantastiska och outförbara, för att kunna tillämpas på det verkliga lifvet, ehuru de icke desto mindre gäfvö en helt ny riktning åt åsigterna om uppfostrans mål och medel.

Så småningom började äfven en något friskare ande göra sig gällande inom barnlitteraturen. I England skrefvo den excentriske *Thomas Day*, *Mrs Barbauld* och *Mrs Trimmer* barnböcker, hvilka visserligen öfverträffa hvad som förr bjöds i den vägen, (för det mesta endast spökhistorier och fée-sagor), men som på intet vis kunna jemföras med de underhållande och förståndsuppfölvande skrifter, hvarmed Miss *Edgeworth* sedan riktade denna litteraturgren, och för hvilka vi längre fram skola redogöra.

Man måste uppriktigt beklaga, att denna ädla qvinna med den anspråkslöshet, som utmärkte alla hennes handlingar, efterlemnade ett bref, hvilket först fick öppnas efter hennes död, hvori hon uttryckte den önskan, att ingen lefnadsteckning måtte skrivas om henne, samt att hennes bref aldrig måtte tryckas. En särdeles intressant korrespondens, med de flesta bland den tidens mest framstående män, har sålunda gått förlorad för efterverlden, och oss återstå endast några strödda underrättelser om hennes i tysthet verksamma lif.

Maria Edgeworth föddes nära Reading i Oxfordshire, den 1:sta Januari 1767. Hennes far härstammade från en gammal ansedd, engelsk familj, hvilken i drottning *Elizabeths* tid flyttade till Irland. Der bosatte sig först tvenne bröder, *Edward* och *Francis*, söner till *Roger Edgeworth*, som varit munk, men öfvergick till protestantismen och gifte sig. Hans afkomlingars öden förete flera särdeles romantiska och egendomliga förhållanden, karakteristiska för deras nya fädernesland. Vi kunna ej underlåta att i korthet omnämna en del af dem.

Under de oroligheter, som ständigt uppskakade landet, hände det t. ex. år 1641, att en vild skara nattetid intrusade i slottet Cranallagh, tillhörigt kapten *John Edgeworth*, och

var just i begrepp att tända eld derpå, då den varseblef ett på väggen måladt porträtt af *Jane Edgeworth*, med ett kors på bröstet och ett radband i handen. Hon var katolik och ansågs för helgon, enär hon stiftat ett kloster i Dublin. Denna syn hejdade de rofgiriges raseri och de skyndade bort lika hastigt, som de kommit. Emellertid hade *Mrs Edgeworth* med möda undkommit dem, och låg i nattens mörker gömd under buskarne. Hennes späde son räddades af en gammal trotjenare, som dolde honom i ett närgränsande kärr, förande honom sedermera i en korg, gömd under ägg och kycklingar, till Dublin.

Efter hans mors död gifte sig fadren med en enka, i hvars unga, vackra dotter sonen förälskade sig. Då modren satte sig emot denna förbindelse, rymde det unga paret och deras förste son föddes, när föräldrarnes sammanräknade ålder ej utgjorde mer än trettioett år.

Vid de gamles död fingo de ärfva 10,000 p:d st., tillika med en egendom i Irland och en annan i England. Den sistnämnde förpantade de dock genast och förvarade de därför erhållna penningarne i en, öfver sängen gömd strumpa, hvartill båda hade tillgång. Men denna skatt tog troligtvis slut, ty det berättas, att *Mr Edgeworth* en gång sålde en tomt i Dublin, för att köpa sig en högkullig hatt med plymer.

Nämnde kavaljer blef slagen till riddare af den lefnadslustige monarken Carl II. *Lady Edgeworth* synes icke hafva varit sparsammare än sin man, men hon var dock en dygdig qvinna, och så snart hon märkte, att konungen allt för öppet ådagalade sin beundran för hennes skönhet, beslöt hon att aldrig mer visa sig vid hofvet.

Denna dams son, *Francis*, uppställde ett regemente åt *William III*, och erhöll namnet "*Protestant Frank*". Han var en lättsinnig herre, om hvilken en mängd äfventyrliga berättelser äro i omlopp.

Under tiden hade en gren af familjen återgått till Frankrike och det var en af dess afkomlingar, *Abbé Henry Edgeworth de Firmont*, som af *Ludvig XVI* kallades att bereda honom till döden och som, när han följde det olyckliga offret till guillotinen, uttalade de vackra orden: "*Fils de St Louis, montez au ciel*". Efter många vexlande öden, vittnande om den frommaste, mest sjelfuppoffrande karakter, dog

han i Mitau, dit han följt *Ludvig XVIII*, och der han dukade under för sina ansträngningar att lindra de franska krigsfångarnes lidanden under en härjande farsot.

Vi hafva härmed velat antyda några drag af det originella, och af de mest olikartade elementer sammansatta släktlynne, som utmärkte den familj, från hvilken *Maria Edgeworth* härstammade, och som gifvit henne typerna till en stor del af de karakterer hon skildrat. Hennes far, *Richard Lovell Edgeworth*, enleverade, vid 19 års ålder, under sin studenttid i Oxford, en ung flicka, med hvilken han gifte sig mot föräldrarnes önskan, och hvilken han först vid modrens dödsbädd fick tillstånd att införa i familjen. De sista ord denna, af sin son djupt vördade mor, yttrade till honom voro: "*Lär dig att säga nej!*"

Det unga paret's obetänkta steg förde emellertid icke till någon varaktig lycka. Efter ett par års äktenskap föddes *Maria*, föremålet för denna skizz, och straxt derpå dog hennes mor.

Af naturen begåfvad med en ovanlig intelligens, hade *Mr Edgeworth* ytterligare genom resor och studier utbildat sina kunskaper. Hans energiska sinne kände behof af praktisk verksamhet; härtill låg för honom ett stort fält öppet, ett fält, som på den tiden blott sällan odlades.

Irland, det sköna, romantiska landet, "*the Emerald Isle*", var då helt och hållet öfverlemnadt åt en vild, otyglad befolkning; de rikare godsegarne uppehöll sig i England, eller andra länder, uppbärande sina räntor, som utpressades af hårda fogdar, och genom detta såkallade "*Absentee*"-system förföll hela landet i ett allt mer och mer omkring sig gripande elände. *Mr Edgeworth* kände sig kallad att, så vidt det stod i en enskild mans förmåga, hejda detta onda.

Han flyttade för detta ändamål med sin andra hustru, *Honora Sneyd*, och sin dotter *Maria*, som då fyllt femton år, till det stora familjegodset *Edgeworthstown*, i grefskapet Longford i Irland. Här företog han med största iver allehanda förbättringar, såväl hvad egendomen, som dess innebyggare beträffade; anlade sparbanker och skolor, byggde en kyrka, samt visade, såsom fredsdomare, en så sträng och opartisk rättskänsla, att det snart blef en sägen der på orten: "*Vill du ha rättvisa, så vänd dig till Mr Edgeworth*". Följden af detta

hans handlingsätt var att, då under det fruktansvärda året 1798 rebellionen stod i full låga, och vilda folkhopar skoningslöst rasade emot alla öfriga egendomar, Edgeworthstown, som för tillfället var lemnadt af familjen, dock skonades.

Midt under sina fosterländska förbättringsplaner, egnade sig Mr *Edgeworth* likväl med outtröttligt nit åt sina barns uppfostran och hade han äfven i detta fall ett vidsträckt fält att odla, ty han var fyra gånger gift, och hade ej mindre än tjuogoett barn!

Det var inom denna talrika syskonkrets, som *Maria Edgeworth*, (hvilken sjelf fyllde fyrtiofyra år, när hennes yngste bror föddes), tillvann sig den stora erfarenhet och kännedom om barnasinnets, som utmärker hennes skrifter. "Så snart jag skrivit någon berättelse", säger hon sjelf, "brukade jag samla barnen omkring mig och läsa den högt för dem. Märkte jag på deras ansigten, att de voro lifvade och intresserade, då visste jag att det var bra, men så snart de vid något ställe sågo trötta ut, strök jag genast ut det". Barnens anmärkningar tjenade henne ofta som ledtråd, ty i deras, af världen ännu icke bortkonstlade sinnen, finner man ej sällan, isynnerhet hvad deras egna förhållanden angår, ett ganska sundt omdöme, hvaraf de äldre kunde draga vida mer fördel än de i allmänhet göra.

Miss *Edgeworth's* litterära verksamhet började sålunda: — När Mr *Edgeworth's* andra hustru lärt sina barn att läsa, kände hon en stor brist på passande lektyr åt dem. Hon rådfrågade sin man, och denne började, med hennes biträde, första delen af en berättelse, kallad: "*Harry and Lucy*", der tvenne syskon föreställas, hvilka, på ett lättfattligt och underhållande sätt, genomgå ett slags fysiologisk kurs. Då emellertid Mrs *Edgeworth* dog, innan boken hunnit fulländas, åtog sig hennes styfdotter *Maria* fortsättningen, hvarefter berättelsen utkom såsom en del af hennes "*Early Lessons*". Uppmuntrad af sin far, fortgick hon då på samma bana; hans råd och biträde gaf henne mod, och den talrika barnaskara, hvaraf hon ständigt omgafs, vidmakthöll i hennes själ en ungdomlig friskhet, som följde henne ända tills hon, vid åttiotre års ålder, för sista gången tillslöt sina ögon för att hvila ut efter ett långt, verksamt och välsignelserikt lif.

Utom "*Early Lessons*" utgaf hon ännu under sin fars lifstid: "*Sequel to Frank*" och "*Sequel to Rosamund*, äfven-

som "*Parents' Assistant*", en serie utmärkt vackra berättelser för barn, samt "*Moral Tales*", och slutligen "*Essays on Practical Education*", deri hon, såsom redan blifvit nämndt, fullständigt utvecklade sitt rationella uppfostringssystem. Hon utgår ifrån satsen, att barnet från början skall betraktas såsom en förnuftig varelse, att alltså dess förståndskrafter tidigt böra uppöfvas och derigenom en praktisk riktning gifvas åt hela lifvet; att det sålunda redan ifrån späda åren skall lära sig tänka och handla sjelfständigt. "*Think for yourself*", (tänk för dig sjelf) äro de ord, hvarmed föräldrarne skola vänja det unga sinnet att, utan hänseende till andras omdöme, sjelft öfverväga hvad som är rätt och hvad som är orätt, och sedan beslutet en gång är fattadt, med friskt mod bära följderna af sina handlingar, i den säkra tron att det rätta alltid bär inom sig fröet till sin egen belöning. Hon låter ej, liksom M:me de Genlis i sina "*Lettres sur l'Education*", barnet uppväxa i en tillkonstlad atmosfer, genomgående en "*Cours de vertu expérimentale*", framkallad af modrens hand, och ur stånd att bereda det på det verkliga lifvets förvecklingar; hon vill visserligen att föräldrarne skola leda barnet på den rätta vägen, men mera indirekt, i det de låta dess eget förstånd pröfva förhållandena. Man kan invända att det unga sinnet härigenom torde bli alltför beräknande, möjligen pedantiskt och i förtid gammalt, men härför ega föräldrarne att sörja, i det de icke öfverdrifva en sats, hvilkens tillämplighet naturligtvis till en del beror på den olika individualiteten hos barnet, ehuru den till sin princip alltid måste vara den rätta.

Miss *Edgeworth* yrkar också kraftigt på, att barnet tidigt skall lära sig "konsten att säga nej". Hur mången yngling har ej gått förlorad, emedan hans veka sinne ej blifvit tillbörligen stålsatt, och han ej redan i barndomen vänjt sig att uttala detta korta, men stundom svårlärda, ord, hvarigenom han kunnat motstå många af de frestelser, hvilka sedan blifvit honom öfvermäktiga. En sådan olycklig varelse har Miss *Edgeworth* på det mest gripande sätt framställt uti *Vivian*, hufvudpersonen i en berättelse med samma namn, hvilken förekommer bland hennes: "*Tales of Fashionable Life*".

Det lärosätt, som nu under namnet: "*Object Lessons*", (åskådningsundervisning) vunnit ett så allmänt förtroende, förordas äfven varmt af vår författarinna och hon råder föräl-

drarne att, så mycket möjligt är, åskådliggöra intryck, hvilka annars lätt blifva sväfvande och otydliga för barnasinet. Därföre yrkar hon, att barnet skall omgifvas af verkligt nyttiga föremål, hvilka af läraren böra förklaras på ett efter dess fattningsförmåga lämpadt sätt. Allting bör hafva sin praktiska tillämpning. Hon var kanske också den första, som gaf modeller till hvad hon kallade "*rational toys*", (lärorika leksaker), såsom matematiska figurer, utskurna i trä, hvilkas sammansättning öfva så väl blicken som tankekraften, kartor bestående af olikformade bitar att af barnen sammansättas, äfvensom tecknade på små ballonger af siden, hvilka kunna uppblåsas, historiska tabeller, hvori de mest framstående personer och händelser skola införas, små tryckpressar, väfstolar för band och annan väfnad, påbörjade korgarbeten med tillbehör, verktyg af alla slag, samt flera andra saker i den vägen, alla afsedda att göra barnen händiga samt låta dem känna, att de kunna åstadkomma något nyttigt, till och med i sina lekar.

Butiker, der dylika "*rational toys*" såldes, öppnades redan för många år sedan i London och i andra Engelska städer, och man måste på en gång beklaga och förundra sig öfver, att dessa förträffliga uppfostringsmedel ej förr än på senaste tiden, blifvit införda här i Sverige och äfven nu endast begagnas i vissa skolor, under det man i enskilda familjer ännu föredrager det granna, lika gagnlösa, som bräckliga Nürnberger-kramet. Det är dock att hoppas att man småningom skall lära inse, att barnen ej blott hafva mera nytta, utan äfven mera nöje af dylika förnuftiga leksaker och att de sålunda skola blifva allt mera använda *).

I förbigående torde äfven böra nämnas en liten bok af *Miss Edgeworth* kallad "*Readings on Poetry*", deri hon kritiskt genom-

*) Hvad som mycket bidrager till de engelska barnens fysiska välmåga, och alltförväl äfven här mera allmänt kunde begagnas äro s. k. *skippingropes*, tåg att hoppa öfver, hvarmed alla möjliga evolutioner kunna utföras; *hoops*, stora, grannt målade tunnband, som drifvas med käpp öfver stock och sten; samt *battledore and shuttlecock*, ett slags volantspel, hvilket utgör en förträfflig motion, när väderleken ej tillåter att gå ut. Långt roligare är det att se små flickor hoppa öfver tåg eller springa efter tunnband i ohejdad glädje, glödande af lif och värme, än se dem promenera som små damer med muff eller parasol! De engelska gossarnes mångahanda lekar borde också locka till efterföljd, såsom i högsta grad kroppstärkande och helsogifvande.

går flera af de klassiska skaldestycken af *Milton*, *Gray* etc., hvilka allmänt läsas utantill i de engelska skolorna, lemnande utförliga förklaringar och upplysningar öfver hvarje vers, för att, som hon i förordet säger, "lägga grunden till en förädlad smak, samt utbilda ett sundt omdöme och uppöfva förståndet, hvilket i poesi, som i all annan konst, ändå till slut måste blifva den enda, säkra och osvikliga ledsagaren."

Sålunda hafva vi i största korthet redogjort för de åsigter öfver uppfostran, hvilka med tydliga drag framställas uti alla *Miss Edgeworth's* verk. Öfver ett halft århundrade har förflutit, sedan de först meddelades världen; tidsandan har till en del modifierat dem, men principen står orubbligt qvar, ty den stödjer sig på en städse bestående sanning.

Man har förebrått vår författarinna att en djupare religiös anda saknas i hennes skrifter, att hon låter uppfostran mera grunda sig på en stegrad heders- och sedlighetskänsla än på christendom. Sjelf anför hon såsom ursäkt härför, att hon, boende i Irland, skref för en publik, bestående af katoliker, protestanter och allahanda sekter, hvarför hon ej gerna ville ingå i frågor, som lätt kunde blifva tvisteämnen, och sålunda mera skada än gagna den goda saken. Dock veta vi, att tidsandan i detta hänseende var behäftad med en viss lojhet och indifferentism, hvarur den först senare börjat vakna. I motsats till den methodistiska exaltationen, som begynte göra sig gällande, ansågo de mera lugnt och praktiskt sinnade, till hvilka *Miss Edgeworth* hörde, att det heliga vanhelgades, om det alltför mycket blandades med hvardagliga ting.

Det var *Hannah Moore*, som i sina skrifter införde en ny anda, och gaf första impulsen åt den varma, men tillika praktiska, christligt religiösa tendens, som nu genomtränger den engelska litteraturen för barn och ungdom, likasom doftet genomtränger blomman. Den framträder icke der i form af ett visst sjukligt pjunk, som man ofta påträffar uti Tysklands och andra nationers barn-skrifter, såsnart de hafva en mera religiös, eller som det ibland kallas pietistisk riktning, i skarp motsats till den rent rationalistiska.

Genom den engelska barn-litteraturen strömmar den religiösa andan såsom en frisk, lifgifvande fläkt, som håller luften ren och sund. Den framstår icke i veklig eller predikande ton, utan in-griper kraftigt uti det praktiska, dagliga lifvet. Bibelordet utgör

dess grundval och dess slutsten; det framhålles väl icke ständigt för våra ögon, men vi förstå ändock att derpå bero byggnadens styrka och bestånd.

Deremot karakteriseras *Miss Edgeworths* skrifter af en ren sedlighet och hög moralisk lyftning, som kanske likväl ibland förefaller kall och nästan för mycket dogmatiserande. Allt lågt och osedligt var henne förhatligt. År 1838 skrifer hon, angående den fransyska romanlitteraturen: "De moderna franska romanförfattarne skola snart blifva tvungne att lysa efter en ny last, liksom de romerske kejsarne efter ett nytt nöje. Deras hufvudprincip tyckes vara, att det ej gifves något nöje utan last, ej heller någon last utan nöje, men då nu alla de gamla lasterna blifvit utnötta, måste de uppbjuda hela sitt snille för att uppfinna nya, och gå härvid tillväga på det mest oförskämda, ehuru af deras publik godkända sätt. Betrakta till exempel *Mr de Balzac*, bland många andra; en man, som har "de l'esprit comme un démon." Man skulle icke tro, att han visste af minsta skillnad mellan godt och ondt i moraliskt hänseende, om han ej visade sig känna den derigenom att han regelmessigt föredrager det onda." Om huru många franska romanförfattare kan ej ännu i dag samma omdöme fällas!

På sin tid skördade *Miss Edgeworth* välförtjenta lagrar såsom romanförfattarinna; men hvad som länder henne mest till beröm, är det vitsord, *Walter Scott* gaf hennes verksamhet i denna riktning, när han uti företalet till *Waverley* säger, att det var hennes förträffliga skildringar ur det irländska national-lifvet, som först ingåfvo honom den tanken att söka åstadkomma något dylikt för Skottland. "Utan att vara nog förmäten att hoppas kunna efterhärma den rika humor, den ömma pathos och förundransvärda takt, hvaraf min frejdade väninnas verk äro genomträngda, tyckte jag att något möjligen kunde göras för mitt fädernesland, i samma väg som det *Miss Edgeworth*, på ett så lyckadt sätt, gjort för Irland — något, hvarmedelst dess innevanare kunde framställas för vårt systerrike i en mera gynsam dager, än som hittills skett, och hvarigenom de kunde vinna sympathy för sina dygder och fördragsamhet för sina fel." Det är ej ringa heder att hafva väckt en sådan tanke hos den man, som genom snillets makt gjort sitt lilla, vilda, bergiga fäderneslands natur och folklynne nästan mera verldsbeckanta, än något annat lands på jorden. Ty hvar finner man icke *Walter Scotts* romaner,

antingen på originalspråket eller i öfversättning? Hvem har icke ömsom gråtit och skrattat vid hans naturtrogna och lefvande skildringar?

Det är uti romanerna "*Ormond*", "*Castle Rackrent*", "*Ennui*" och "*The Absentees*", som *Miss Edgeworth* förer oss till Irlands vilda, natursköna berg- och sjötrakter och framställer för oss dess egendomliga, halft barbariska, godlynta, qvicka, eldfängda innebyggare, hvilka, bibehållande sitt sydländska lynne i ett nordiskt klimat, föredraga ett *dolce far niente*, om de äfven dervid löpa fara att svälta ihjäl, framför en regelbunden verksamhet, som fordrar eftertanke och hushållsaktighet, men till slut måste föra till välstånd. Större kontrast, än den emellan Erins förflugna, varmhjertade, entusiastiska söner och Caledoniens idoga, skarpsynta och praktiska folk, kunna väl knappast tvenne nationer uppvisa. I *Miss Edgeworth* och *Sir Walter Scott* hafva också de båda landens nationallynnen fått förträffliga exponenter.

Utom förutnämnda arbeten, har vår författarinna skrivit åtskilliga andra romaner, såsom: "*Helena*", "*Patronage*", "*Belinda*", "*Leonora*", "*Tales of Fashionable Life*", m. fl. "*Harrington*" skrefs med anledning af ett bref från en ung judinna i Amerika, deruti denna beklagar sig för *Miss Edgeworth* öfver det mindre liberala sätt, hvarpå hon uti några af sina skrifter behandlat judarne; detta söker hon i nämnde roman godtgöra. Företalet till "*Harrington and Ormond*" var det sista, som skrefs af hennes far; han dog kort derpå, i Juni 1817, och hans dotter, då redan öfver femtio år gammal, saknade djupt den kärleksfulla hand, som först inledt henne på den litterära banan, och de råd, som den erfarne mannen ständigt var beredvillig att lemna henne. Man tillskrifver äfven *Miss Edgeworth* författandet af en anonym bok af vetenskapligt innehåll, nemligen: "*Dialogues on Botany for the use of young persons, explaining the structure of plants and the progress of vegetation.*" London. 1819.

Sedermera fortfor *Miss Edgeworth* att i öfver trettio år vara medelpunkten och lifvet i den stora familjekretsen på *Edgeworthstown*. Den upptog följande medlemmar: *Mr Edgeworth's* efterlemnade enka med sina sex barn, tolf barn af hans förra giften, tvenne systrar till en af hans förra hustrur, sonen, *Mr Francis Edgeworth* med sin fru och deras barn; alla dessa förde tillsammans det lyckligaste och fredligaste lif, så att hvad *Mr Ed-*

geworth skref till *Dr Derwin* år 1796: "Jag tror icke att en tår här fälles per månad, ej heller höres en förebrående röst eller förnimmes en straffande hand", ännu kunde tillämpas på detta sannt christliga hem, när *Maria Edgeworth*, femtio år senare, omgifven af älskande anhöriga, derstädes slöt sina ögon.

Hon ville aldrig gifta sig, ty hon kunde icke tänka sig äktenskapet utan kärlek, ej heller kärlek utan de höga och ädla egenskaper, hvilka blott sällan upptäckas af den verkligt skarp-synte. Och sålunda blef hon ett lysande exempel, bland många andra, på den ädla verksamhet, som den ogifta qvinnan kan utöfva här i lifvet. Såsom en lugn åskådare af det husliga lifvets förvecklingar, ser hon mycket, som en moder icke kan se, och från sin opartiska ståndpunkt förmår hon göra oändligt mycken praktisk nytta: mindre upptagen, än en husmor, af de små hvardagsbestyren, kan hon använda sin tid till att utvidga sin verksamhet utöfver hemmets trånga krets. Med sin klara, praktiska blick insåg *Maria Edgeworth* nödvändigheten af att unga flickors förstånd och själsförmögenheter så utvecklas, att de kunna blifva lyckliga, äfven om den för qvinnan vanligaste sfären ej blir deras lott. Att hon sjelf var lycklig inom den stora verkningskrets, hon småningom skapat sig, framstår tydligt i en beskrifning öfver det husliga lifvet på *Edgeworthstown*, hemtad ur hennes väninnas, *Mrs Hall's* anteckningar.

"Hvardagsrummet på *Edgeworthstown*", säger hon, "utgjorde ett förträffligt företal till huset och familjen. Det var stort, väggarne voro prydda med porträtter; här stod ett skåp, fullt af uppstoppade foglar; der, ett annat, med diverse andra naturhistoriska kuriositeter; modeller af allahanda slag, prof på flerfaldiga föremål ur växt- och djurriket, alla väl ordnade och väl hållna, samt afsedda såväl för undervisning som för nöje. Det var en förträfflig lekplats för barnen, ty vid hvarje uppehåll i leken fördes deras späda sinnen till att göra frågor öfver det de sågo omkring sig. En ypperlig väntningssal kunde man äfven hafva kallat det, men på *Edgeworthstown* kom det aldrig i fråga att vänta, ty allting skedde efter klockslag, punktligt, som vid en jernvägsstation. Bibliotheket var ej ett ståtligt, öfvergifvet rum, som bibliotek för det mesta äro; det var stort, högt och luftigt, väl försedt med böcker, och smyckadt med de värdefullaste af alla plancher, nemligen sådana som meddela begrepp, (*the suggestive*). Det var äfven pittoreskt till formen, ty det hade blifvit tillbyggt

med ett galleri, uppburet af pelare, och den herrliga, af praktfulla trädgrupper smyckade gräsmatta, som syntes från fönstren, gaf färg och lif åt det yttre. Vände man sig till det stora, aflånga bordet i midten af rummet, såg man familjens föreningspunkt; der samlades den med böcker, skrifdon eller arbete, under det att Miss *Edgeworth*, som alltid var angelägen om, att hvar och en af familjens medlemmar skulle göra hvad han behagade, utan hänsyn till henne, satt i sitt eget hörn i soffan, med skrifställningen, hvarpå låg en penna, som *Walter Scott* skänkt henne, på ett litet bord framför sig. *Miss Edgeworth's* förmåga att på samma gång vara från- och närvarande, förvånade mig. I denna vrå, vid detta samma bord, hade hon skrifvit alla de romaner, som förtjust *Walter Scott*, de verk, hvari hon gjorde den mögnare ålderns högsinta känslor och sunda moral lättfattliga för barnets förstånd, samt införde ordning, kunskaper och dygd, såsom ett naturligt sällskap och tidsfördrif i barnkammaren; på detta ställe, hvaromkring de talrika familjmedlemmarne rörde sig, språkande om allahanda hvardagsangelägenheter, der satt hon, fördjupad i sitt ämne, och likväl, med ett slags instinkt märkande, när hon borde blanda sig i samtalet; utan att nedlägga pennan, eller ens se upp från sitt papper, plögade hon då med ett par vänliga och kloka ord belysa en qvistig fråga eller lösa en svårighet. Roligt var att se huru barnen njöto af sin frihet, utan att missbruka den. Att rätta dessa unga varelser, när de hade orätt, att lemna sitt skrifbord för att hemta dem någon leksak, att stiga upp på den höga trappan, för att nedtaga någon bok, som undgått allas ögon utom hennes, och deri uppsöka en omtvistad mening — se der några af denna utmärkta och älskliga qvinnas stundliga sysselsättningar. Sedan fattade hon åter pennan och fortfor att skriva, som om hon aldrig blifvit störd. Tidigare uppe om morgnarne än någon af familjen, brukade hon smycka frukostbordet med rosor, på hvilka daggen ännu perlade, och vid hvarje tallrick lade hon en liten bukett, som hon sjelf plockat och ordnat och detta ännu när hon närmade sig åttio-talet. Sedan samlades hela familjen och hushållet till bön och bibelläsning, som förrättades af *Mr Francis Edgeworth* och aldrig försummades; derpå började man dagens arbete.”

År 1823 reste *Miss Edgeworth* till Skottland, der hon gjorde *Walter Scotts* personliga bekantskap. Härom finna vi följande anmärkningar i den store romanförfattarens bref till en vän:

"*Miss Edgeworth* är för närvarande Edinburghs största lejoninna, och en mycket snäll lejoninna är hon, öfverflödande af lif och roliga infall, en liten, smärt gestalt, mycket rörlig, mycket godlynt och full af enthusiasm." Något senare skrifver han: "Det är knappast möjligt att säga mera om denna ganska ovanliga qvinna än att hon ej blott fullt uppfyllde, utan öfverträffade mina förväntningar. Jag tycker synnerligen om den naiveté och den godmodiga ifver, som hos henne finnas förenade med en så utomordentligt skarp iakttagelseförmåga. Till sitt yttre är hon en riktig *Whippity Stowrie*, om ni minnes en sådan liten féé, som kom flygande genom fönstren, för att uträtta alla möjliga slags underverk. Jag kan aldrig tro annat än att hon har ett trollspö i sin ficka, hvilket hon framtager, och gör några konster med, innan hon börjar teckna sina ganska slående karakterskildringar."

Lockhart säger uti *Scotts* biografi, "att de fjorton dagar, som *Miss Edgeworth* och hennes båda systrar tillbragte på *Abbotsford*, voro bland de lyckligaste i *Sir Walters* lif" och han beskrifver med värme det intryck han sjelf erfor, när han med sin frejdade svärfar, tvenne år derefter, gästade *Edgeworthstown*, der hela den i grannskapet boende "*gentry*" täflade om att visa sin kärlek och aktning för sin ädla landsmaninna och hennes vidtberömda gäst. Ut i *Miss Edgeworth's* klassiska hem samlades hvarje afton en mängd af Irlands mest ansedda personligheter. Der såg man huru mycken trefnad och aktning en godsegare till och med i detta land kan åtnjuta, om han bor på stället, och vinnlägger sig om sitt folks moraliska och fysiska välbefinnande. Der såg inga lerkojor, inga halfnakna tiggare. Midt i byn reste sig ett stort skolhus, af hvars lärarinnor och talrika elever ungefär hälften voro protestanter, hälften katoliker. Skolan besöktes dagligen af *Mr Edgeworth*, som deråt egnade de noggrannaste omsorger. I denna skola hade *Goldsmith*, (författaren till *the Vicar of Wakefield*), som var född i *Edgeworthstown*, erhållit sin första uppfostran. I denna by igenkände man några af de ljufligaste bilderna i hans teckning af "*Sweet Auburn, loveliest village of the plain.*" Här såg man också "*the playful children, just let loose from school.*" Ty *Francis Edgeworth* såg gerna att skolbarnen begagnade hans vackra gräsplan såsom lekplats, och hvarje afton efter maten, fingo gästerna se den yra, lyckliga skaran hoppa och leka på omkring hundra alnars afstånd

ifrån salongsfönstren, under det att fäder och mödrar, ja, till och med deras åldriga föräldrar, stodo i grupper, under träden, njutande af barnens glädje.

"En gång", berättar *Lockhart* vidare, "när värdinnan och hennes gäster vandrade tillsammans i parken, gjorde någon den anmärkningen, att skalder och romanförfattare endast borde betrakta hvardagslifvet såsom materiel för sin konst. Detta förnekade *Sir Walter*, i det han i varma ordalag prisade hjertats bildning såsom mer värd än de högsta intellektuella förmögenheter. *Maria*", fortfar *Lockhart*, "kunde icke lyssna härtill, utan att hennes ögon fuktades — en tår glittrar alltid deri, när någon högsint tanke yttras (ty, som *Pope* säger, de ädlaste hjertan, liksom de ädlaste metaller, smälta lättast) — men torkade hastigt bort den, och sade glädtigt: "Ni ser hur det förhåller sig — *Dean Swift* sade, att han skref böcker på det att folk skulle lära sig att behandla *honom* som en högt uppsatt ädling. *Sir Walter* deremot skrifver på det han må kunna behandla *sitt folk* som en högt uppsatt ädling bör göra."

Ett af de bästa bevisen på *Miss Edgeworths* patriotiska känslor för sitt andra fädernesland är, att ehuru född engelska, och såväl genom lynne som uppfostran, böjd att njuta och värdera det högsta, det vill säga det mest bildade sällskapslif, hvar till hennes börd och talanger gäfvos henne fritt tillträde, hon likväl föredrog att stanna i *Edgeworthstown* för att egna sin verksamhet åt det folk, som der omgaf henne, huru svår och orolig ställningen än ofta der kunde vara. År 1832 skrifver hon: "Jag fruktar vi hafva mycket att genomgå, innan vi komma till lugn och stadga, eller kunna vänta lydnad under lagen. I närvarande ögonblick finnes bokstafigen ingen lag, som förmår binda irländaren, ty öfver hela landet råder, under namn af reform, en revolutionär ande, som söker kullkasta det bestående, i hopp att vinna frihet och rikedom under kampen. Men om än det stackars folket lyckas tillkämpa sig dessa fördelar, skall det snart åter förlora dem, hvarefter inbördes oenighet förstörande skall uppstå, och nya bojor, tyngre än de nyss afskakade, skola påläggas detsamma. Jag har alltid varit en vän af moderata åtgärder, så länge nemligen förnuftet förmår göra sig gällande, men när dess stämma öfverröstas af det utbrytande upprorets skrän, då måste kraftiga åtgärder vidtagas till förekommande af ännu större olyckor. Mätte man ej, såsom fallet var i Frankrike un-

der dess stora revolution, låta denna tid gå förlorad för Irland, der det numera knappast är möjligt att utan militärstyrka återinföra ordning och lugn. Folket måste tvingas att lyda lagen, eljest skall det sedan omöjligt kunna styras, hvilka eftergifter än göras. Ej heller skulle pöbeln kunna regera, om den finge allt hvad den begärde; man skulle endast slita hvarandra i stycken och dö drucken eller svälta ihjäl nykter. Det har varit landets olycka, att England vanligtvis medgifvit åt larm och skri, hvad det hellre bort medgifva åt rättvisan."

Miss Edgeworth var, som förut är antydt, mycket liten till växten; liflig, men hvad engelsmannen så karakteristiskt kallar *lady-like* i sina åtbörder; ansigtet var blekt, de klara blå ögonen strålade af godhet och välvilja. Hon uttryckte sig lätt och med ett särdeles behag, ofta uti nästan epigrammatiska meningar; en vän säger om henne: "När jag hörde henne, tänkte jag ständigt på sagan om den fée, ur hvars mun perlor och diamanter föllo, hvar gång hon öppnade den." Men hon kunde lyssna lika väl som hon kunde tala, och detta är ej alltid så lätt. *Moore* säger om henne i sina dagboksanteckningar: "I afton var *Miss Edgeworth* förtjusande, icke genom något effektsökeri, men genom sitt lugna, okonstlade väsende. Hon var den anspråkslösaste af hela sällskapet."

Likasom denna utmärkta qvinna började sin bana med att skrifva för barn — att skrifva för dem i en mera intelligent och praktisk ande än dittills någon brukat — likasom hennes verksamhet till stor del gått ut på att genomföra de rationella åsigtter om uppfostran, hvilka numera börjat sprida sig öfver hela världen, fastän ej alla veta hos hvem de egentligen haft sin uppkomst — så slutade hon äfven sin nyttiga författareverksamhet med en liten berättelse för barn, *Orlandino*, som utgafs i hennes åttiotredje år, och såldes till förmån för de nödlidande i Irland, under den förfärliga potatissjukdom, som då första gången ödelade landet. Sålunda förenade den vördnadsvärda författarinnan, i detta sista verk, sin kärlek till barnaverlden med sin kärlek till det land, der hon utöfvat en så lång och välsignelserik verksamhet.

Den 2 Maj 1849 hade *Maria Edgeworth* af ett lindrigt illamående qvarhållits vid sängen. Underrättad härom, gick hennes styfmor upp till hennes sofkammare, ett litet rum med utsigt öfver hennes kära blomsterträdgård, stannade vid hennes säng, blef

litet orolig öfver att se henne ligga der fullkomligt orörlig, förde sakta sin arm under hennes hufvud, och höjde det bortvända ansigtet mot dagern. En svag rörelse, några lätta andedrag, och — allt var förbi. Det var endast den yttre gestalten af den åldriga, älskade vännen, som styfmodern tryckte till sitt bröst. Så dog *Maria Edgeworth* lugnt och fridfullt som hon lefvat, rik på år och ära.

E. N—n.

III. — QVINLIGA VETENSKAPSIDKARE.

"Att forska efter *sanning* och *ljus*, att älska det höga och sköna, att göra det goda och rätta — det är människans bestämmelse".

Det gifves en det menskliga vetandets helgedom, dit man anser qvinnan både obefogad och oförmögen att intränga, om man än ej vill förvägra henne att kasta en blick in i dess förgårdar. Denna helgedom är den vetenskapliga forskningens. Man påstår att qvinnan saknar det djup i tanken, det allvar i sinnet, den förmåga af forskning, af beräkning och combination, af concentrerad uppmärksamhet på *ett* ämne, som skulle göra det möjligt för henne att med framgång idka mer abstrakta studier och att intränga i vetenskapens fördolda schakter. Kanske har man i allmänhet ej alldeles orätt i dessa påståenden, ehuru vår vän *Esselde* påstår, att qvinnan ej haft tillfälle att visa hvad hon i detta afseende duger till. Vi äro ock öfvertygade om, att undantag *kunna* finnas och att äfven qvinnan förmår bidra till odlandet af vetenskapens rika fält, när anlag, uppfostran och omständigheter tillåta henne att egna sig deråt.

Vårt fäderneslands häfder omtala väl qvinnor, utmärkta för snille, ja, för lärdom, men på den vetenskapliga forskningens område synes ej den svenska qvinnan hittills hafva skurit några lagrar, ehuru vi hafva hört uppgifvas, att Svenska Vetenskapsakademien en gång kallat tvenne fruntimmer till ledamöter. Vi hafva dock skäl att förmoda att äfven hos oss

anlag ej saknats i nämnde riktning, om de också ej erhållit den utbildning, som skulle hafva satt deras egare i stånd att tillgodogöra sig frukterna deraf.

Hos andra nationer, särdeles af den anglo-sachsiska stammen, hafva vi deremot påträffat qvinliga vetenskapsidkare, som åtnjuta stort anseende af vetenskapsmän, hvilka af deras arbeten dragit nytta. Ett bevis härpå, äfvensom på den liberalitet, hvilken i många fall utmärker engelsmännen, hafva vi ock funnit i de ord, hvarmed Sir *Henry Rawlinson*, sjelf en framstående vetenskapsman, beledsagade en af honom föreslagen skål för qvinnan, då *British Society for the Advancement of Science* förliden sommar i Bath firade sin årshögtid. Han yttrade vid detta tillfälle: "vetenskapen är aldrig mer intagande än då den uppenbarar sig i qvinlig skepnad; den brittiska vetenskaps-societeten har också alltid ansett för en heder att upptaga qvinliga medlemmar i sitt samfund och räknar för närvarande ej mindre deraf än 1,076".

Bland de Albions döttrar, hvilka sysselsatt sig med vetenskapliga forskningar, intager Mrs *Griffiths* ett ansedt rum. Hon är känd och värderad äfven af de vetenskapsmän inom vårt land, hvilka arbetat i samma riktning som hon inom naturvetenskapens område, och som gjort algerna till föremål för sitt studium. Af en utmärkt naturforskare, hvars arbeten öfver algerna förvärfvat honom ett aktadt namn, hafva vi erhållit följande uppgifter om hennes verksamhet, hvilka vi göra oss ett nöje att meddela våra läsare.

Mrs *Griffiths* bodde i Torquay nära Torbay i södra England, i en naturskön trakt. Tidigt egnade hon sig åt botanikens studium och algerna fästade i synnerhet hennes uppmärksamhet. De blefvo ock alltid af henne med förkärlek omfattade. Redan 1808 kunde hon meddela den utmärkte botanisten *Turner* flera iakttagelser öfver algerna vid Devonshires kuster, som denne författare intog i sitt klassiska verk, *Historia Fucorum*, i hvilket Mrs *Griffiths'* namn täflande står vid sidan af de utmärktaste algologers. Efter fullbordandet af detta arbete 1819 slutade *Turner* sin verksamhet som författare, deremot tröttnade icke Mrs *Griffiths* i sin ifver att undersöka hafvets rika Flora. Yngre forskare framträdde, bland dessa *Agardh* främst som Algologiens reformator, *Greville* m. fl. och erhöilo från hennes rika erfarenhet viktiga bidrag för

sina arbeten. Äfven sedan dessa hunnit sluta sina forskningar i algologisk riktning, stod Mrs *Griffiths* ännu kvar, men bland ett yngre slägte, till hvilket vi räkna *J. G. Agardh*, *Areschoug*, *Harvey*, *Kützing* m. fl., med samma ungdomliga intresse, samma ifver för algernas studium. Man skulle kunna säga att hennes vetenskapliga nit räckte trenne generationer ut. Och alla voro de henne tack skyldiga, icke minst den sista. Erkänslan uteblef ej heller. *J. Agardh* tillegnade henne sitt arbete öfver Medel- och Adriatiska hafvets alger (*Algæ maris mediterranei et adriatici*) och *Harvey* sin *Manual of British Sea-weeds*. Flera bevis på hyllning kunde vi anföra, men de redan nämnda tala tillräckligt. Hon sökte ej utmärkelse, men mottog den blygsamt när den erbjöds henne, som en gård af erkänsla. Hon uppträdde aldrig som författarinna; hvad hon fann nytt inom växtformernas eller de biologiska företeelsernas sfer, meddelade hon sina correspondenter, och genom dessa blefvo hennes iakttagelser kända. Mrs *Wyatts Algæ Danmonienses* — en exsiccatsamling (pressade, uppsatta växter) i 5 band — äro bestämda af Mrs *Griffiths*, ehuru denna senares namn deri ej är synligt. Så lefde och verkade Mrs *Griffiths*, stilla och okonstladt, som det höfves den, hvilken i naturen söker det eviga och sin egen förädling. Hon afled för några år sedan, men vid stranden, der hon fordom så ofta gick, växer än i dag den sköna *Griffithsian*, en liten utmärkt vacker alg, uppkallad af den äldre *Agardh* till minne af henne.

En annan qvinlig algolog finna vi i Fru *Johanna Lüders* i Kiel. Hon har uppträdt som författarinna af åtskilliga värderika uppsatser rörande algerna, hvilka varit publicerade i en botanisk tidskrift i Halle. Man visste länge ej att dessa voro af qvinlig hand, men deras författarinna är nu allmänt känd och aktad af samtidens algologer och lemna dyrbara bidrag till den exsiccat-samling, som är under utgifvande af Dr *L. Rabenhorst* i Dresden. Men hvad som än mer torde intressera våra svenska läsarinnor att höra är, att äfven en landsmaninna på ett högst utmärkt sätt är medarbetare i nämnde verk, hvars titel vi här lemna i sin helhet: *Die Algen Europas. Unter Mitwirkung der Frauen Sophia Åkermark und Johanna Lüders und der Herren Areschoug, R. Haecker, Le Jolis und Roettig gesammelt und herausgegeben von Dr L. Rabenhorst.*

Fru *Åkermark*, syster till en af Sveriges nu lefvande algologer, Professor *Areschoug*, sysselsätter sig nemligen sedan 2 å 3 år tillbaka med stor ifver och ihärdighet med insamlande, uppsättande och studium af alger, samt har äfven lemnat flera bidrag till den samling af skandinaviska alger, som utgifves af hennes broder, under namn af *Algæ Scandinavicæ exsiccata*, och hvaraf 5 häften utkommit. Ett sådant verk öfver hafvets Flora är ett ganska mödosamt och tidsödande arbete. Algerna, dessa hafsväxter, af hvilka många först återfinnas på ganska betydligt djup, tyckas ibland endast bestå af de finaste trådar och kunna ej tillräckligt naturtroget afbildas. Vill man utgifva ett exsiccatarbete öfver dem, måste man alltså ega så många exemplar af hvarje species, som man önskar upplägga exemplar af arbetet. Uppsättandet af dessa växter, som ofta äro af utomordentlig skönhet, är ett arbete, som fordrar mycken omsorg och noggrannhet samt stort tålamod, och på det hela taget synes mer lämpligt för qvinnan än för mannen. Då Professor *Areschoug* 1862 besökte Bohusländska skärgården för att insamla dess alger, var ej allenast hans dotter, utan äfven hans syster honom behjelpig vid uppsättandet af nämnde hafsväxter. Denna sysselsättning intresserade snart Fru *Åkermark* så mycket, att hon på egen hand började studiet af hafvets Flora. Hon hemtar nu hvarje sommar derifrån rika skördar, och de talrikaste af de skandinaviska alger, som pryda Dr *Rabenhorsts* exsiccatsamling, äro uppsatta af Fru *Åkermark*; dertill fordras af hvarje species ej mindre än 130 exemplar.

Genom utgifvandet af sina samlingar af kryptogamer i torrade exemplar från Ardennerna, äfvensom genom åtskilliga i tidskrifter införda monografiska afhandlingar, har *Mary Anne Libert* i Malmedy gjort sig känd såsom en kunnig och skarpsynt forskarinna, som äfven med öfvad hand aftecknat en mängd växter. Hon har riktat belgiska floran genom upptäckten af många nya och sällsynta växter.

På 1740-talet samlade guvernören och läkaren *Cadwalader Colden* i Staten New-York många växter, som han skickade till *Linné*, hvilken gjorde desamme kända. *Coldens* dotter, Miss *Jenny*, sedermera gift med läkaren *Farquhar*, född skotte, sysselsatte sig likaledes ifrigt med botanik och gaf ej blott en beskrifning öfver *Hypericum virginicum*, utan

lemnade äfven efter sig i manuskript en Flora öfver New-York State, hvilken sedermera kom till Bankska biblioteket i London.

Miss *Mary Edgeworth* har, såsom vi i en föregående uppsats nämnt, författat en lärobok i botanik och Mrs *Lincoln Phelp's Familiar lectures on Botany* begagnas allmänt i Förenta Staternas skolor.

År 1850 dog i Dessau Hertiginnan *Fredrika af Anhalt-Dessau*, född prinsessa af Preussen. Hon var en af alla högt ärad furstinna, som älskade vetenskapen och som sjelf öfverlemnadt till trycket ett bidrag till kännedomen om Tysklands inhemska växter.

Innan vi lemna denna gren af naturforskningen, hvilken enligt vår åsigt just är den, som kanske lämpar sig bäst för qvinnan, torde det ej vara ur vägen att omnämna en iakttagelse på detta område, gjord af den store *Linnés*, blomsterkungens i norden, dotter och förvarad i Kongl. Vetenskapsakademiens Handlingar för år 1762. *Elisabeth Christina Linnæa*, som hon der kallas, omtalar hurusom hon en sommarafon suttit i en löfsal på sin faders gård, Hammarby i Upland, och förmärkt att blomstren på den Indianska krassen (*Tropæolum majus*) hvilken prydde gårdsplanen, "blickade helt tätt". Hon gjorde äfven några andra närvarande personer uppmärksamma härpå, men, då hon åtta dagar derefter träffade sin far och berättade förhållandet för honom, ville han ej sätta tro dertill. Hon fick dock snart tillfälle att öfvertyga honom derom, emedan detta fenomen ofta upprepades vid solnedgången så väl under Juli som Augusti månad.

"Detta blickandet", säger hon, "är en så hastig skymtning af glants, at det icke kan conciperas hastigare".

Hvarken hon eller hennes lärde fader kunde dock förklara anledningen till detta blixtrande; ej heller hafva nyare tiders naturforskare förmått utröna dess rätta orsak. Det synes vara ett elektriskt sken, som isynnerhet förmärkes efter en varm sommardag, särdeles då luften varit rik på elektricitet, och liknande det som vissa insekter: lysmaskar, eldflugor, cucullos, m. fl. gifva ifrån sig om sommarnätterna. Man har äfven observerat samma fenomen hos den röda vallmon (*Papaver somniferum*) och hos den brandgula liljan (*Lilium bulbiferum*).

Dylika iakttagelser, äfven af de oinvigde, sakna ej sitt värde, emedan de kunna tjena till att väcka naturforskarens uppmärksamhet på föremål och fenomen, hvilka förut undgått hans blickar. Inseende denna sanning, avslutar Fröken *v. Linné* sin lilla uppsats med dessa ord: "det må nu härröra af hvad det vil, det jag lämnar til de Naturkunnigas ransakande: nog, att jag får underkasta det de skarpsyntares ögon; ty som Naturen är den Alsmägtiga Skaparens händers verk, så får man ingenting i densamma förakta; och man har sedt, huru af den minsta anledning, de Naturkunnige kommit på spår till Electricitet, Magnetisme och Polypositet, som fört dem till de största Palais, hvilka varit upfylde med de förundersammaste Naturens Clenoder".

Vi skulle vilja uppmana dem af våra unga läsarinor, som hafva godt om tid, att under sommarmånaderna roa sig med ett nogare aktgifvande på de naturföremål, som ligga dem nära. Kanske skulle på detta sätt åtskilliga värderika upptäckter kunna göras, som komme vetenskapen till godo. Och männe ej för många af de unga damer, som besöka våra badorter, studiet af blommor, alger, svampar, o. s. v. skulle lemna en både nyttig och angenäm omvexling i toilettbestyr och societetsnöjen? Männe de ej deri skulle finna en intressant och förädlande, ja, helsobringande sysselsättning, såväl inom som utom hus, under mången stund, hvilken eljest förekommer dem lång?

Till tienst för dem, som skulle vara hågade att lägga vårt råd på sinnet, vilja vi återkomma till detta ämne, när tiden för sommarresor och badséjourer tillstundar, samt då lemna några anvisningar till möjligheten att studera botanik på egen hand.

Äfven inom andra afdelningar af det vetenskapliga området hafva vi funnit qvinliga namn, hvilka der åtnjuta ganska högt anseende. Så bevaras minnet af *Carolina Lucretia Herschel* tillsammans med hennes store broders. Hon biträdde honom under många år vid hans astronomiska observationer, samt upptäckte sjelf ej mindre än 8 kometer. Då hennes bror öfverflyttade till England, var hon honom följaktig, men vid hans död återvände hon till sin fädernesstad, Hanover, der hon äfven dog 1848 vid 98 års ålder. Åtskilliga stjernkataloger äro författade af hennes hand.

Ett annat fruntimmer, som med framgång idkat astronomiska studier, är Mrs *Mary Somerville*, (f. 1790). Vi sakna om henne några närmare biografiska upplysningar och känna endast, att hon utmärkt sig såsom författarinna af åtskilliga vetenskapliga arbeten, hvaribland *Mechanism of the Heavens* åtnjuter högt anseende. Hennes bok: *On the connexion of physical sciences*, som äfvenledes omnämnes med stort beröm, har upplefvat ej mindre än 9 upplagor och finnes också öfversatt på tyska. Det har äfven vederfarits henne den hedern att blifva invald till ledamot af *Astronomical Society* i London. Ännu 1858 lefde hon, då bosatt i Florens.

Mrs *Janet Taylor* har utmärkt sig för sina matematiska kunskaper, hvilka kommit hennes landsmän, särdeles bland handelsflottan, till godo, dels genom de ypperliga navigationstabeller hon utgifvit, dels genom den navigationsskola hon sjelf förestår och hvarifrån många dugliga sjömän utgått. Såsom vedermäle af sin erkänsla för de tjenster Mrs *Taylor* genom sin verksamhet gjort den engelska nationen, har Drottning *Victoria* tillerkänt henne en årlig pension af 50 p:d st.

Från äldre tider gömmes namnet af *Maria Gaetana Agnesi*, född 1718, död 1799, och fortlefver ännu i hennes verk: *Instituzioni Analytiche* (Milano 1748), hvaraf den första delen innehåller elementerna af algebra, den senare afhandlar grunderna för differential- och integral-kalkylen. Det har blifvit öfversatt både på fransyska och engelska. Hon åtnjöt högt anseende hos sina samtida för sina grundliga matematiska studier och kallades af Påfven *Benedictus XIV* till Professor i matematik vid universitetet i Bologna. Sedermera vände hon sin håg till theologien och slutade sitt lif som nunna i ett kloster i Milano.

Sophie Germain, född i Paris 1776, har vunnit ett utomordentligt pris i franska akademien för sitt arbete: *Recherches sur la théorie des surfaces élastiques* (Paris 1821). Hon har dessutom författat flera andra afhandlingar i fysiken, hvilka finnas införda i tyska och franska vetenskapliga tidskrifter och högt lofordas af vetenskapsmän. Hon dog ogift i Paris 1831 och efter hennes död utgafs ännu ett arbete af hennes hand: *Considérations sur l'état des sciences et des lettres aux différentes époques de leur culture*. (Paris 1833).

Men det skulle blifva alltför vidlyftigt för oss och för trötande för våra läsare, om vi här skulle uppräknat *alla* de qvinnor, som på ett eller annat sätt utmärkt sig inom det vetenskapliga området, bland hvilka äfven finnas flera författarinnor af skrifter i matematik, naturkunnighet, historia, geografi, språkforskning o. s. v. vittnande om grundligare kunskaper än i allmänhet falla på qvinnans lott. Det anförda bör vara tillfyllest för att bevisa, att qvinnan äfven *kan* göra sig hemmastadd på detta område, då naturliga anlag mana henne dertill, då ändamålsenlig uppfostran gifva dessa den behöfliga utvecklingen och då omständigheterna tillåta henne att följa den riktning, hvilken sålunda gifves åt hennes verksamhet. Måhända skall hon dock, hädanefter som hittills, endast undantagsvis der göra sig ett namn eller ernå en högre fulländning. Måhända skall hon sällan, om någonsin, der intaga en mer själfständig ställning, gå i spetsen för forskningar eller framstå såsom uppställande nya systemer. Skulle än hennes intellektuella krafter i detta afseende vara tillräckliga — något, som vi dock ej våga påstå — torde många andra förhållanden lägga hinder i vägen.

Ty skall vetenskapsmannen kunna uträtta något af betydelse, ja, skall han blott följa med utvecklingen af sin vetenskap, måste han odeladt egna sin tid deråt och under tränga studier och oafåtliga forskningar tillika taga i anspråk alla de hjälpkällor, som förefinnas. Att det i de flesta fall blir omöjligt för qvinnan att så uteslutande sysselsätta sig med vetenskapliga studier och forskningar, så tillgodogöra sig de medel, som stå mannen till buds att ständigt gå framåt på sin bana, der stillastående är nästan liktydigt med tillintetgörrelse, tro vi vara ett faktum, som ej kan bestridas. Men det gifves äfven der en underordnad verksamhet, ett stilla, anspråkslöst arbete i det fördolda, som ej är att förakta, och som, om ock blott medelbart, kan bidraga till lösning af månget viktigt problem, till belysning af mången ännu dunkel fråga, till framkallande af resultat af utomordentlig vikt, till anställande af forskningar, hvarpå man ej förut tänkt, o. s. v. Och det är kanske just här qvinnans arbete kan vara af största vikt och nytta, det är just här hennes fina observationsförmåga, hennes snabba uppfattning, hennes noggrannhet, hennes förmåga att ingå i detaljer, hennes "trohet i det lilla" kunna vara mannen till hjälp och gagn.

Att flere utmärkte vetenskapsmän ej försmått att sålunda tillgodogöra sig kvinnans arbete, och att de ej ringaktat den del hon kunnat taga i deras verksamhet, derpå kunna vi anföra flera än ett bevis.

Så biträdde Professor *Lars Svanberg*, vår berömde kemist, under loppet af mer än femton år, troget i sina vetenskapliga arbeten af sin nu bortgångna maka, Fru *Augusta Svanberg*, (född 1800, död 1858), som, i likhet med en amanuens på hans laboratorium, skötte alla de med denna befattning förenade göromål och deltog i de analyser han under denna tid utförde. Måhända skall ej hennes namn med hennes makes öfvergå till efterverlden, men säkert är, att han i tacksamt hjerta gömmer minnet af den, som under en lång följd af år förljufvat hans lif, hans arbete och hans mödor, och hvem vet, om han ej i tysthet eignar henne en gärd af erkänsla för den medverkan hon lemnat vid de vetenskapliga rön och iakttagelser han lyckats göra.

Och *Berzelius* yttrade en gång, då han hemkom från en utländsk resa, att han, vid ett besök hos en ansedd engelsk naturforskare, Mr *Marcet*, funnit dennes hustru ifrigt deltagande i hans arbeten och biträdande i hans laboratorium. Hon lär äfven hafva utarbetat och från trycket utgifvit flera vetenskapliga verk, ämnade till ledning vid undervisning, hvilka samtidens störste kemist vitsordade såsom för sitt ändamål förträffliga.

En engelsk tidning omtalar nyligen, att Mrs *Boole*, enka efter den för kort tid sedan aflidne Professor *Boole*, som beklädt en lärostol i matematik vid *Queen's College* i Cork, med intresse och framgång deltagit i sin mans vetenskapliga och litterära studier.

Då vår skicklige botanist, Professor *N. J. Anderson*, förliden sommar företog en resa till Lappmarken, åtföljdes han af sin maka, Fru *Amanda Anderson*, född *Tigerhjelm*, som, trotsande alla en dylik resas mödor och besvärligheter, var honom till stor hjälp vid pressandet och inläggandet af växter. För att än bättre bevara åt minne och studium åtskilliga af de funna skatterna och vid hemkomsten åtskådliggöra deras utseende, sådant det framstått för våra resandes blickar, drog hon äfven fördel af sina kunskaper och sin färdighet som målarinna och afbildade många af de växtrikets alster, hvilka tillhöra våra fjellbygder.

Man anmärker måhända, att vi ej här omnämnt de qvinnor, som ägnat sig åt läkarekonstens studium, ehuru mer än en härutinnan utmärkt sig. Sådant har dock ej skett af förbiseende, utan fastmer af den orsak, att denna klass af qvinnliga vetenskapsidkare är af den vigt och det omfång, att den väl förtjenar att särskildt för sig behandlas och behjertas. Vi skola ock, förr eller senare, återkomma härtill.

Afsigten med denna lilla uppsats har dels varit att göra våra läsarinnor bekanta med åtskilliga individer af deras eget kön, hvilka utmärkt sig på ett fält, der man i allmänhet anser qvinnan helt och hållet fremmande, dels, genom att framlägga bevis på möjligheten, att hon äfven der kan uträtta något godt och nyttigt, uppmuntra dem, som erhållit mer framstående anlag i denna riktning, att söka uppodla och utveckla dessa. Alla utmärktare anlag äro en Guds gåfva, ett anförtrodt gods, hvarmed innehafvaren bör ockra, för att ej en gång bortvisas såsom en onyttig tjenare, hvilken liknöjdt nedgräft sitt pund i jorden.

Vår mening är dock visst ej att i *allmänhet* uppmana qvinnan att bortkasta nålen för att fatta pennan, att öfvergifva de sysselsättningar, som obestriddigt tillhöra henne, för att hänk gifva sig åt dem, hvilka lika otvifvelaktigt bättre anstå mannen, att åsidosätta hemmet och familjelifvet för att göra sig hemmastadd i observatoriet och på laboratoriet. De utmärktare anlagen komma ej på mängdens lott och vi upprepa hvad vi förut sagt, att qvinnan endast undantagsvis skall kunna tillägna sig de grundliga och djupgående kunskaper, hvilka tillhöra en vetenskaplig bildning, att hon endast sällan skall intaga en *framstående* plats på det vetenskapliga området. Det kan aldrig blifva *qvinnans egentliga sfer*. Den ligger nu som fordom, skall framdeles såsom nu, ligga inom hemmet och familjelifvet.

Derföre må det dock ej betagas den, som på sin lott fått några af de större gåfvorna att använda dem i den riktning naturen sjelf anvisar. Här gäller dock mer än någonsin den gamla förmaningen: *Pröfve hvar och en sig sjelf!* Ja, pröfve hvar och en sig sjelf, innan hon beslutar sig att inträda på en bana, som till en viss grad aflägsnar och isolerar henne från sina medsystrar. Pröfve hon, ej blott om hennes fysiska och intellektuella krafter äro mäktiga af det arbete, hvaråt hon

önskar egna sig, utan äfven, om hon har mod att trotsa alla de svårigheter, som härmed äro förenade, ihärdighet att strida mot de hinder, hvilka härvid skola möta henne, sinnesstyrka att underkasta sig de uppoffringar, hvilka härifrån äro oskiljaktiga. Framhårdar hon efter en sådan allvarsam sjelfpröfning i den öfvertygelsen, att hon ej misstagit sig om det mål, för hvilket hon blifvit bestämd, må hon då följa sin kallelse, under anropande af Guds välsignelse öfver sitt arbete. Och vi betvifle ej, att Hans välsignelse, mer eller mindre ögonskenligt, följer hvarje träget och troget arbete.

Men vi hafva i det föregående tillika antydt, att qvinnans arbete i denna riktning kan vara af vigt och värde, äfven då hon uppträder i den anspråkslösa rôlen af verktyg, af medarbetare. För denna fordras ej de öfverlägsna naturgåfvor, de grundliga kunskaper, de trägna forskningar, hvilka äro nödvändiga för att bilda den sjelfständiga vetenskapsidkaren. Ej heller begär den offret af en hel lefnad, uteslutande egnad åt vetenskapens tienst, eller tvingar den till åsidosättande af alla qvinliga sysselsättningar. Denna rôle är således vida lättare och kanske äfven oftast vida tacksammare att utföra. Till den fordras i de flesta fall endast reda i begreppet, klarhet i omdömet, ett vaket, uppmärksamt sinne, vilja och håg att lära, nit och omsorg i arbetet — och dessa egenskaper, månne vi ej litet hvar skulle kunna tillegna oss dem, för att bereda oss till den verksamhet kommande dagar måhända hafva i beredskap åt oss?

L. S.

IV. — VAGGSÅNG FÖR NÖDENS BARN*).

Stilla barn! Jag har ej hjerta
 Se dig sträcka händren så:
 Intet bröd jag har att ge dig —

*) Några verser i en Engelsk tidskrift hafva varit förfäns föredöme vid nedskrifvandet af detta lilla poem, hvilket, då den kalla årstiden nu är inne, och vintergästerna köld och nöd tränga sig in i de fattigas hyddor, väl torde ega en praktisk tillämplighet för läsaren.

Intet, intet kan du få.

Först då Herren dig oss skänkte

Jag af tacksam stolthet log,

Nu jag önskar — jag, din moder! —

Han dig åter till sig tog.

Slumra! re'n är mörkt det blifvet,

Gud är god, men tungt är lifvet.

Dag från dag jag sett min älskling

Blekna, tåras, tyna bort,

Nu skall hungren späda hjertats

Pulsslag hämma innan kort.

Sorg din faders själ förbittrat,

Hopp ej heller finns för mig.

Dock vi vore nöjda, hade

Vi blott bröd, mitt barn för dig.

Slumra! re'n är mörkt det blifvet,

Gud är god, men tungt är lifvet.

Bättre dock, min lilla älskling,

Dö som du så ung och svag,

Än att lefva — lida — synda —

Kämpa fåfängt såsom jag;

Bättre att din rena ande

Flyr sin kos från nöden här,

Innan hjertat blir så stelnadt,

Isadt, hopplöst, som mitt är!

Slumra! re'n är mörkt det blifvet,

Gud är god, men tungt är lifvet.

Jag är tård, mitt barn, af hunger,

Blek min kind och matt min röst;

Arm och svag, jag knappast mäktar

Trycka dig intill mitt bröst.

Låt oss tåligt bida Herran,

Snart Han skall oss söka här,

Att oss till sitt rike föra,

Der allt frid och sällhet är.

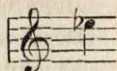
Slumra! re'n är mörkt det blifvet,

Gud är god, men tungt är lifvet.

— — — — —

Denna klagan rundt omkring oss
 Stiger ur betryckta bröst.
 Ingen hör den dock, ty verdens
 Kif och larm förtar dess röst.
 Hvarje hjerta likt en engel,
 Likt ett himlens sändebud
 Kan dock nöden lindring gifva
 Och då blir det fröjd hos Gud.

Hör, hur modrens sång sig svingar
 Lätt dit upp på börens vingar!
 Då en moder sjunger så
 Låt — ack, låt oss lyssna då!

V. — NÅGRA TIDSBILDER FRÅN 1700:TALET.

IV.

KAMPEN EMOT HINDER.

Margaretha Aschebergs rådgifvare, hvilka väntat att i den af sorg och bekymmer förkrossade enkan finna ett viljelöst verktyg för sina välmenta, men småsinnade planer till husets bästa, lemnade henne, då de med förvåning funno sig ingenting kunna uträtta emot hennes fasta och kraftiga vilja, att efter bästa förstånd på egen hand reda sig ur sitt bryderi. *Margaretha* såg dem ej ogera aflägsna sig, sedan hon funnit omöjligheten af att förlika sina åsigter med deras, och kände ej sin lugna beslutsamhet rubbas af deras förutsägelser om framtida olycka och undergång för henne och hennes hus.

Att ställningen var högst bekymmersam, kunde hon dock ej dölja eller neka för sig sjelf. Men hennes beslut att fullgöra herr *Kjells* löfte stod fast, och sjelfva herr *Peder* kunde, oaktadt sin fruktan för utgången, ej utan beundran följa hennes kloka, kraftiga åtgärder. Några försök gjordes att erhålla lån emot erbjuden säkerhet, men med föga eller ingen framgång. Dels var penningarörelsen under kriget i lägervall, dels

vägrades hon lån af välmenta vänner, under föregifvande, att man ej ville medelbart bidraga till att störta hennes familj i förderfvet. Vid alla dessa motgångar kunde väl den storsinnade qvinnans mod för ett ögonblick svigta, men ofta behöfdes det ej mera än en blick på Herr *Kjells* porträtt i frustugan, och en sakta framhviskad bön, för att återkalla hennes själ till full kraft och återgifva viljan sin spänstighet *).

Med den fyndighet i trångmål, som är qvinnan egen, förenad med den klarsynthet och beräknande klokhet, som mera sällan kommer henne till del, utfann hon då nya utvägar, skapade tillgångar, och uppspårade hjälpkällor der, hvarest en annan skulle gifvit allt förloradt. Ofta stod hon härvid ensam utan allt biträde, besörjande sjelf, skriftligen eller muntligen de egentliga penningeangelägenheterna. Endast resultatet meddelade hon sina tvenne trogna och nitiska tjenare, Herr *Peder* och *Sune*: den förre tienstgjorde såsom ett slags kassör och bokförare, den senare såsom praktiskt ombud, dels vid indrivandet af en del medel, dels senare vid värfningen af trupper.

Ensam men med fast och säker hand, öfvertog *Margaretha Ascheberg* på en gång hela styrelsen af den vidlyftiga så yttre, som inre hushållningen på de många godsens, gjorde upprepade besök vid alla egendomarne, granskade sjelf räakenskaperna, afordrade fogdarne redovisning intill sista öret, uppspårade, med sällspord skarpsynthet hvarje tecken till slarf, lättja eller oduglighet, utkräfd i sådana fall utan misskund sin rätt, medan hon skonade alla, som genom oförvållad olycka råkat i gäld, afböjde tillfällen till framtida försnillningar, bragte ordning inom godsens förvaltning och rättvisa i beskattningen m. m. Att hon, med ett sådant förfarande, gjorde sig många fiender bland försumliga eller bedrägliga underhafvande, var naturligt. Men å andra sidan vann hon alla de rättsinnigas hjertan, och mångenstädes förnyades, i Herr *Peders* och *Sunes* närvaro, det af Widtsköfle-bönderna gifna löftet att i råd och dåd stå *Margaretha Ascheberg* bi.

Äfven i den inre hushållningen gjordes högst betydliga indragningar; åtskilligt kostsamt öfverflöd afyttrades, allt som endast hörde till en tom ståt afskaffades, utan att dock inkräkta

*) Man hade anmärkt, att börens ord vanligen voro desamma: "Gud hjälp! Gud styrk!" som ljudit omkring henne från trogna tjena-
nars läppar då dödsbudet kom.

något på det bruket fordrade för en grefvinna *Barnekows*, eller såsom man (enligt gammal skånsk sed att låta förnäma fruar bibehålla sitt eget fädernensnamn) vanligen kallade henne, grefvinna *Aschebergs* värdiga uppträdande, så inom som utom hus.

Genom dessa kraftiga åtgärder, understödda af vissa, utslutande af henne sjelf bedrifna penningtransaktioner, lyckades den unga enkan erhålla tillgångar, hvilka, enligt den erfarne *Sunes* och några i ämnet tillfrågade militärers försäkran, borde förslå till den första uppsättningen af "*Margaretha Aschebergs Regimente*", såsom *Sune* fann för godt att benämna den blifvande kavalleritruppen, hvilken dock, såsom nämnt är, skulle utgöra en del af de så kallade *Prest-* eller *Ståndsdragonerna*, ett underligt regemente, hvars ursprung antydes af namnet, och för hvilket *Kjell Barnekow* blifvit på ofta omtalade vilkor utsedd till chef. *Sune* åtog sig med hela ifvern hos en gammal krigare, hvilken redan på afstånd tycker sig vädra krutröken, det i dessa tider ingalunda lätta uppdraget att värfva truppen, samt att leda uppköpen af hästar, beklädnad m. m. Enligt det med kronan förnyade kontraktet, egde *Margaretha Ascheberg* rätt att sjelf nämna truppens befäl, och kunde hon af de personer, som härvid kommit i åtanka, räkna på nödiga råd och upplysningar i sådana fall, der *Sunes* erfarenhet ej var tillräcklig.

Under alla dessa viktiga omsorger och bestyr, gick året 1701 samt vintern 1702 till ända. Om våren kom order från arméen, om de nyvärfvade regementenas uppsättning på det att de innan hösten, måtte kunna öfverföras till Liffland och derifrån stöta till konung *Carl*, redan inbegripen i den beryktade afsättningsfejden mot konung *August*.

I följd af dessa order utsattes inmönstringen af *Margaretha Aschebergs Regimente*, som vi med *Sune* vilja kalla det, till den 1 Augusti, och hon måste uppjuda alla sina krafter och sina yttersta tillgångar, för att till den utsatta dagen hafva truppen i fullgodt skick. *Sune* fördubblade sina ansträngningar. Hans matmoder sökte, dels skriftligen, dels genom personligt inflytande påskynda de nödiga penningtransaktionerna. Herr *Peder* beräknade på det nogaste Debet och Kredit och besörjde skattmästarebefattningen, lossande eller åtdragande remmarne på den stora skinnpungen, som tjenade till skattkammare, allt efter som den var mer eller mindre rikligt försedd. Dervid uppstod mången tvist emellan honom och *Sune*, då vid uppköp af hästar eller persedlar,

den senare mera tänkte på det *Aschebergiska* regementets heder och värdighet, den förre åter ansåg det sämsta möjligen godt nog att sölas i polsk smuts och ryskt blod, eller, hvad i synnerhet hästarne vidkom, alldeles för godt till kanonmat åt Kung *Carl*. Alla gjorde de dock sitt yttersta för att uppfylla Herr *Kjells* löfte. Icke desto mindre inträffade under de tvenne sista månaderna månget ögonblick, då opåräknade svårigheter och bristande tillgångar hämmade hvarje bemödande, och det syntes äfven den mest förhoppningsfulle omöjligt att till utsatt tid vinna målet. Mer än en gång hade sjelfva Öfverste *Buchwald*, den af *Margaretha* utsedde befälhafvaren för det tillkommande regementet, tillrådt grefvinnan *Ascheberg* att hellre i tid uppgifva alltsammans, än utsätta sig för den nesan, att i sista stunden befinnas undertalig, eller få någon del af truppen kasserad såsom mindre krigsduglig eller illa utrustad. "Troligen", hade han tillagt, "skulle ingen i detta ögonblick åtaga sig ett uppdrag, sådant som detta, helst inom Skåne, der folket, fredligare och långt mindre bländadt af kung *Carls* krigarära, än innevånarne i de gamla svenska landskapen, visar föga eller ingen lust att taga värfning, utan att tala om svårigheten, ja, näst intill omöjligheten, att inom så kort tid sammanbringa de nödiga medlen."

Intet hade dock kunnat böja *Margarethas* fasta beslut, om hvilket Herr *Peder* en gång yttrade till henne sjelf: "hade det ej sin grund i en känsla, hvarom det är sagdt, att den är summan af all lag — nemligen hjertans kärlek — så kunde en frestas att nämna det vid halsstarrighet." En dag, då svårigheterna mer än vanligt hopat sig omkring henne, satt grefvinnan i frustugan med ögonen allvarligt stirrande i rymden, likasom spanande en utväg ur betrycket. Hastigt höjde hon dem, för att enligt sin vana söka mannens drag; men som tafan skymdes af Jungfru *Märtha*, som stående på en stege, var sysselsatt att putsa ramen, förde *Margaretha* handen till en guldkedja, hvilken hon bar kring halsen och framdrog mellan sorgdrägtens djupa veck ett föremål, som hon höjde mot sina ögon. Det låg någonting mekaniskt i denna rörelse, som antydde, att den tidt och ofta varit upprepad. Icke desto mindre syntes *Margaretha* ha funnit något nytt och oväntadt i det föremål hon betraktade, ty hon gjorde en hastig åtbörd beledsagad af ett utrop, som kom Jungfru *Märtha* att förskräckt tappa handduken och se sig om. Med stigande förvåning såg hon då grefvinnan ila fram till en

af de djupa fönsternischerna för att noga granska det för flickan osynliga föremålet, medan hon hviskade några ord, hvilka ljödo för *Märthas* öron såsom osammanhängande utrop: "Ja — så är det rätt! — äfven det dyraste — käraste! — allt för honom. Med Guds hjälp."

Innan Jungfru *Märtha* hann upptaga handduken och återhemta sig från sin häpnad, hade grefvinnan *Ascheberg* tillsagt om vagnen, den vanliga täckta med det svarta spannet. En half timma senare förde de snabbfotade kamparne, livvade af ljudliga, men oskadliga smällar af den stora spannpiskan, grefvinnan *Ascheberg* i ilande fart utåt vägen i riktning åt det närbelägna *Christianstad*. Sent samma afton återkom hon hem, samtidigt med Herr *Peder* och *Sune*, hvilka med oförrättadt ärende återvände från ett försök att, mot liqvid på senhösten, då första skatte-säden inkommit, inköpa ett parti hästar för truppens räkning, de enda dugliga, som funnos att få inom *Skåne* och *Blekinge*, påstod *Sune*. "Hvad månede vi nu göra i sådant trångmål!" utbrast den gamle trotjenaren, hvars eljest aldrig svikande tillförsigt vid denna motgång syntes hårdt rubbad. "Betala hästarne kontant", svarade *Margaretha* lugnt. "Betala! Betala!" upprepade med olika betoning af misstro och bestörtning de båda männen.

"Det blir som vanligt er sak att bestyra, käre Herr *Peder*", fortfor hon, tömmande en rikligt fylld börs på bordet framför den af häpnad förstummade gubben, men afböjande alla frågor om, huru hon kommit i besittning af skatten.

Några dagar derefter gick grefvinnan *Ascheberg* genom rummet, der hennes äldste son var sysselsatt med skriföfningar under Herr *Peders* ledning och stannade, böjande sig öfver gossen, för att se på hans skrift.

"Moder, se!" upprepade gossen och grep medaillon, som hon vanligen bar dold på en kedja kring halsen, men som halkat fram vid den hastiga rörelsen, "hvar äro alla de tindrande stjernorna kring fars porträtt? och perlorna? och den gyllene kedjan? — Säg — har du förlorat dem, så vill jag leta hela dagen, tills jag finner dem!"

Herr *Peder* såg upp förvånad.

"Nej barn, de ha *icke* gått förlorade!" svarade *Margaretha* med en betecknande tonvigt.

"Min mor", återtog gossen, med en skygg och ändå djerf blick, "du kan ej ha *skänkt* bort infattningen kring min fars bild — din brudgäfva, såsom du ofta berättat oss."

"Barn", återtog modren tankfullt, böjde gossens hufvud tillbaka och såg djupt in i hans ögon, "jag *har* skänkt bort detta, så väl som allt det käraste jag eger — skänkt det åt honom — din far!" Och med en, hos den allvarliga och stränga frun ovanlig vekhet, lutade hon sig ned och kysste gossens panna.

Han fick tårar i ögonen vid detta sällsynta ömhetsbevis, men, envis till sin natur och nyfiken som alla barn, ville han göra en ny fråga. "Min son glömmer att barn tala endast, då de af äldre tilltalas", afbröt honom modren med en tillrättavisande blick. "Var flitig", fortfor hon, "haf Gud för ögonen och din far till föredöme, så skall du en gång förstå, att stjernorna bortfallit från hans bild blott för att stråla med renare glans kring hans minne."

"Märkeligt! högst märkeligt!" ljöd det i hväsande toner från den blårutiga näsduken, bakom hvilken Herr *Peder* dolde sitt ansigte. När han åter såg upp, var grefvinnan borta och hans lärjunge satt flitigt efterbildande förskriftens stora bokstäfver.

En annan gång förvandlades vid ett liknande trångmål de dyrbara tapeter, som öfverste *Barnekow* hemfört från Holland, såsom hedersgåfva för visade militäriska tjenster, till penningar. Så ock en skänk af Hertiginnan af *Luxemburg*, ett kärt och dyrbart minne af den förfärliga dagen i Brüssel, då, under stadens belägring, Hertiginnan sökte lugna och trösta sin vän, grefvinnan *Ascheberg*, som under fasan af kanonernas dån och fruktan för sin i striden deltagande makes öde, födde sin andre son. Det var en kostbar slöja af Brabanterspetsar, hvilken egarinnan, som ännu bar den djupa sorgdrägten, halft förgätit, men nu med glädje använde till främjande af det mål, för hvilket hon var redo att offra allt. Man anmärkte dock, att bland de sålunda till penningar förvandlade dyrbarheterna, aldrig fanns något ärfdt gods, vare sig jord, silfver, guld eller linne, endast sådant, som blifvit personligen skänkt eller inköpt af grefvinnan eller hennes man.

En dag hade Herr *Peder* framburit en liten ärfd summa, som han haft innestående hos en anhörig, hvartill Fru *Elsa*, i trots af sin afsky för hela företaget, lade sina små besparingar, upphemtade ur djupet af en gammal strumpa, båda

bedjande grefvinnan i bevekande ordalag, att icke förså de ringa lånebidragen.

Icke desto mindre, och i trots af all förutseende omtanke, tillkom, några veckor innan mönstringsdagen, en större opåräknad utgift, för hvilken ingen tänkbar utväg fanns. Man ansträngde till det yttersta sin uppfinningsgåfva, rådplägnings efter rådplägnings hölls; men allt förgäfves, och slutligen måste *Margaretha* med sjunkande mod erkänna inför sig sjelf, att utgången var tvifvelaktig. Betalningen skulle erläggas följande dag klockan 12, och ännu aftonen förut såg man ingen utväg. Herr *Peder* hade måst antyda nödvändigheten af att uppsäga kontraktet med kronan, och blifvit tillsagd att klockan $\frac{1}{2}$ 6 följande morgon infinna sig hos grefvinnan. Att det afgörande slaget då måste drabba den sak, för hvilken de så troget kämpat, det kände båda, men ingendera yttrade ett ord derom, då efter den sista sena rådplägningen grefvinnan bjöd godnatt och försvann i dörren till sin makes forna rum.

Här aflade hon sorgedoket, som tryckte hennes heta panna, tände ett ljus och satte sig att på nytt granska böcker och papper. Med en hos henne aldrig förr spord, feberaktig oro började hon derpå att genomsöka alla lönnlådor i skåp och pulpeter, i den hemliga förhoppning, att några värdepapper eller dyrbarheter ännu kunde finnas glömda eller hittills förbisedda; men allt förgäfves! Då återstod ingen annan bundsförvandt än tanken; hur troget, hur träget, hur oafslätligt arbetade den ej, hotande att spränga sin trånga, tysta verkstad, under bemödandet att bryta en väg genom hindret. Ljudlöst men tungt, rastlöst, och enformigt, såsom släggan mot klippan, föll dess väldiga kraft mot det ogenomträngliga blocket. Då sprang der plötsligt ut en gnista — tanken stannade svindlande — hjertat upphörde nästan att klappa — men irrskenet slocknade, och åter började arbetet i den mörka verkstaden, tills det på nytt hejdades af en hastigt uppflammande och lika hastigt slocknande ljusning. Så förgick natten under fortsatt ihärdigt grubblande, aflöst blott af en och annan kort, men brinnande bön. Dagen grydde; ännu ingen ledande tanke! Solen gick upp, men ingen stråle föll i bekymrets natt. Klockan slog 5; timmen närmade sig, då Herr *Peder* skulle komma. *Margaretha* satt orörlig kvar vid det svarthöljda bordet. Det sänkta hufvudet hvilade i

handen. Ögonlocken lågo tunga och halfslutna öfver de svällda ögongloberna. Utmed den bleka pannan låg hårets mörka, oregelbundna vågor liksom fastlimmade. Så stel, så orörlig syntes hela skepnaden, att man skulle ansett den liflös, om ej i tinningens fina ådernät en puls rört sig med flygande och ojemna slag.

Var det i detta ögonblick *endast* den ömtåliga känslan för helgden af en makes löfte — detta löfte, för hvars uppfyllande hon sedan hans död nästan uteslutande lefvat, som förkrossade *Margaretha Aschebergs* starka själ? — Eller insmög sig äfven en tanke på den förödmjukade qvinliga stoltheten, på den svaghet, för hvilken rådgifvarne varnat, på det åtlöje, fru *Elsa* förespätt? — Hvem kan läsa i ett människohjerta! Och — om man kunde det — hvem vågar kasta första stenen?

Ännu satt den bleka bilden orörlig. Klockan slog en kvart. Handen sänktes mot bordet och grep med en vanmäktig rörelse efter pennan. Nästa ögonblick kastades den bort och *Margaretha* sjönk på knä — blicken ångestfullt riktad mot himlen — händerna tryckta mot bröstet — och läpparne hviskande knappt hörbart: "Herre styrk! Herre hjelp! af mig sjelf för-
mår jag intet — intet!"

Dörren bakom den knäfallande uppgick sakta. Hon hörde icke, eller ville icke höra. Man nämnde henne vid namn. Det var icke Herr *Peders* stämma. Hon vände hufvudet. Framför henne stod gamla *Malin*, med ett bref i handen. Den trogna tjenarinnan, som med bestörtning såg sin matmoders hvitnade kinder och stirrande, tårlösa blick, räckte henne skyndsamt brefvet, tilläggande: "Ett ilbud från Tosteturp — törhända bär det någon tröst med sig."

Margaretha bröt förseglingen och uppslet det stora konvolutet. Der innanför låg ett mindre oförsegladt. Händerna skälfdes af brådska eller ångest, då de vidrörde det. En nervsprittning skiljde de fina, hvita fingrarne åt. Konvolutet föll till golfvet, och framför Herr *Kjells* enka låg en summa penningar i guld.

Ett ögonblick stirrade *Margaretha* halft medvetlös på guldets. En skälfning genombäfvade hela den smärta gestalten. En dragning af ögonbrynen och en svag ryckning af de svällda ögonlocken förrådde ett plötsligt tillströmmande af sinade tårekällor. På en gång sjönk det ännu högburna hufvudet

i de knäppta händerna, en våldsam skakning följde; den starka, stolta kvinnan sökte stöd hos tjenarinnan, som, sjelf djupt uppörd, och tvekande om hvad som var att göra, endast sakta och med en ofrivillig, magnetisk rörelse strök sina händer öfver den framför henne djupt i stoftet sänkta hjessan. Intet ord vexlades mellan de tvenne; blott då och då hördes från den knäböjande ett sakta: "Gud styrk! Gud hjälp!" uttaladt med stigande visshet och klarhet.

Några få minuter och *Margaretha Ascheberg* reste sig med återvunnen sjelfbeherrskning, lugn och stark, medan det alltid bleka anletet knappast bar något spår af den våldsamma kampen. Läggande handen på den gamla tjenarinnans axel, sade hon sakta: "*Malin*, du har sett din matmoders svaghet. Röj den icke!"

"I mina åldriga ögon såg den ut som styrka", svarade den gamla, böjde sig hastigt mot golvet och kysste fällen af enkeskruden. Matmodren ville, men hann ej förekomma denna hos det öfriga tjenstfolket vanliga åtbörd af vördnad, hvarifrån endast gamla *Malin*, genom en tyst öfverenskommelse fritagits, om på grund af hennes mångåriga tjänst, hennes gamla, stela rygg, eller något ömtåliga sinne, det visste man icke. Hela uppträdet hade knappast upptagit en kvarts timme, då *Margaretha* med vanlig lugn röst sade: "Gå *Malin*, kalla hit Herr *Peder*. Han borde varit här för en quart sedan", tillade hon med sin vanliga stränga punktlighet.

Hon visste ej, att Herr *Peder* infunnit sig på det bestämda klockslaget och från den halföppna dörren varit vittne till hela uppträdet. Hon visste det icke och fick aldrig veta det. Men Herr *Peder* var efter denna stund, om möjligt ännu mera nitisk och outtröttlig i arbetet för den sak, som han från början så ifrigt afrådt.

Då Herr *Peder* inträdde gjorde han inga frågor, men satte sig vid bordet, på en vink af grefvinnan, som sköt till honom dukatrullen och bad honom afräkna den för de öfverhängande utgifterna nödiga summan. Medan han räknade, läste *Margaretha* det erhållna brefvet. Det var från hennes bror Öfverste *Ascheberg* och af följande innehåll:

"*Praga, förstaden till Warschau,*
Maj anno 1702.

"Thå jag förnumbit af min kiära huusfru och maka, att

ma chère soeur tagit sig thet för visso ärofulla men likafullt mäkta vanskliga värff före att fullgiöra den salige herr *Kjells* löfte och kontrakt med Kgl. M. och kronan, hvilket jag för min del ärnar hvarken rekommendera, ej heller det till fullo desavouera; så, och då jag vet att min kära huusfru icke kan med någre contante bidrag från de i våre hårde tider utsugne godsen assistere, så gör jagh migh det plaisir att härmed sändhe ma chère soeur innelyckta summa, som vid delningen af bytet från någre de rike men infidele Pohlske herrars slott, kombit migh till dchel, hafvandes min compagnon de guerre vid tillfället, Öfverste *Meyerfeld*, anhållit att derthill få läggha äfven sin andhel, såsom en gärd aff vänskap för den salige herr *Kjells* minne och aff estime för den, som på ett så stort sätt veth att detsamma häfda. Tilläggandes Öfversten, såsom ock jagh, att den ringa summan må till afbetalning stå, huru och när det i framtiden ma chère soeur convenerar.

"Om huru vi farit här i det pohlske landet, huru Konungen och hären gjort verklige under af valeur, dervid dock sättandes allt för mycket lif på spel, värst af allt Hans Majestäts eget, framför allas dyrbara: hvad vi utstått under den utomordentligt ansträngande marschen genom Samogithias moraser, der vi stundligen genomdränktes af regn ofvanifrån eller hade att vadha genom ström och kärr, för att sedan hardt när förfrysa i skarpaste köld; huru vi ändtligen slogo vinterquarter i nejden af en liten stad, surnommerad *Rosienne*, för att åter på våren draga emot hufvudstaden; huru konungen under alla svårigheter, uti hvilka han öfverdådigt kastat sig och hären, ock är den som håller humör och courage uppe så hos befäl som gemene man — om allt detta kan den unge kornetten, den hurtige *Wilhelm Benett*, som öfverbringar detta bref och budskap, berätta.

"Mycket mera kunde vara till förtäljandes för en klok qvinna, sådan som ma chère soeur. Så Lifflandets trångmål, hvilket dock ej fått hindra hären att allt djupare in i Pohlen enfoncera sig. Så en *Dahlbergs* afgang, en *Stuarts* förbiseende, en *Stenbocks* artige aflägsnande från hufvudquarteret och en *Lagerkronas* m. fl. stigande gunst, för att icke nämna en *Arvid Horns*, en *Rhensköllds*, en *Liewens* i kapp med den höge herrns växande öfverdåd, görandes om intet en *Pipers*, en *Bengt Oxenstjernas* och andre statsvise mäns kloke och

derföre misshagelighe råd; men sådhane äro vansklige ämbnen för correspondencen och så må jag i tider sluta, tecknande med sann

attachement

Ma chère soeurs Broder.

Chr. Ludv. v. Ascheberg.

"P. S. Om så är, att ma chère soeur ännu icke tillsatt alla officerarne för den blifvande artilleritruppen, så rekommenderas till en löjtnantsfullmakt nämbnde kornett, hvilken är flink och hurtig samt visat tidigt godhe prof på courage och valeur. Varandes thessutom ma chère soeurs regemente synnerligen välkombet, i thy att svåre marscher, strängt klimat och nog öfverdådige utfall mot öfvermäktig fiende kostat Hans Majestät stor manspillan. Så *Hummerhjelm*s beklagliga olycka, hvarom unge *Benett* kan utförligare förtälja. Icke thess mindre må jag nämbna, att ingen i hären, gammal eller ung, finnes, som icke har sin hjertans lust af vår unge konungs hjeltemod och ridderliga stora sinne, och följer honom villigt i döden, om ock, hos de mere erfarne och betänkelige, hjertat vill svida för fosterlandets hotande öden'.

Efter slutad läsning af brevet, följde en kort rådplägning mellan grefvinnan och herr *Peder*, hvarefter den senare gick att emottaga den unge budbäraren från krigstheatern, för att en half timme senare vid frukosten föreställa honom för grefvinnan.

V.

KORNETTEN.

Wilhelm Benett var en hurtig, glad och frimodig yngling om 18 år, ännu spenslig till växten, med bruna lockar kring den breda pannan, från hvilken ett par klara blå ögon, fulla af mod och ungdomslust, blickade emot den mötande, medan läpparne, ännu ej skylda af den gryende mustaschen, drogo sig till ett ovilkorligt leende och färgen steg högre på de barnsligt rundade kinderna, hvilka ännu i ungdomlig fägring tycktes trotsa det skärpande inflytandet af väder och vind.

På tillfrågan om ändamålet med hans beskickning nämnde ynglingen, att hans aktade chef, Öfverste *Ascheberg*, kort efter sedan hären inträffat i Warschau, afsändt honom dels med

depescher till vice guvernören i Skåne, att sedan meddelas till rådet, dels med bref till öfverstens maka på Tosterup, derifrån han sedan skyndat att öfverlemna det sista uppdraget till gref-vinnan *Ascheberg* på Widtsköfle.

Uppmanad att meddela sina nyheter från krigstheatern, språkade den unge kornetten fritt och otvunget, allt under det han, med en flit och en fart, som förrådde krigarens vana att proviantera för så väl närvarande som kommande behof, gjorde heder åt de rikliga anrättningarne vid frukostbordet. Berättelserna, lifliga och naturliga som han sjelf, aflöste hvarandra oafbrutet. Än var det en skildring af öfvergången af Düna, "der det gick hett och lustigt till, så att det var en fröjd att vara med", tillade berättaren. Än historien om Svenskarnes huserande på Birsens slott, några månader efter det Czaren och Kung *August* der i otid firat sin tilltänkta seger öfver den otämjda lejonungen från Norden. Än åter det äfventyrliga ströftåget emot *Oginski* under *Hummerhjelm* och *Meyerfelt*, den vådliga öfverrumplingen i *Triski*, intagandet af *Kowno*, och Kung *Carls* ridt 40 mil väg tillbaka till arméen, genom *Samogitiens* skogar och moras, åtföljd blott af några få, under förklaring att, "då han sjelf var blott tionde, ingen skulle våga anfalla honom". Än var det några muntra historier om de förlustelser, med hvilka kung *Carl* höll humöret uppe hos befäl och soldater, då klen förplägning och dåliga qvarter vankades, hur han sjelf i sitt halmtält, värmdt af glödgade kulor, ville genom sitt föredöme vänja sitt folk ifrån alla lifvets bekvämligheter, hvilka, påstod han, endast tjänade att göra män qvinliga. Än berättades med ett och annat förlöjligande tillägg, de ömkliga tvistigheterna mellan det polska storfolket. Än åter kung *Carls* möte med Cardinal *Primas*, hvars bakslughet och fega vankelmod skildrades med karrikerande färger, för att så mycket mera höja och skärpa motsatsen af den unge hjelteko-ungens orubbligt fasta vilja och storsinnade handlingssätt.

Sist afslötos de många och lifliga berättelserna med den om *Aurora Königsmarks* beskickning och hennes återvändande, såsom det hette, med lång näsa, faktiskt åskådliggjord af berättaren med den mest komiska åtbörd.

Frukosten blef den gladaste måltid, man intagit på Widtsköfle, alltsedan sorgebudet. Det syntes nästan omöjligt att värja sig för den käck, unge krigarens lifvande och muntrande

inflytande. Sjelfva grefvinnans allvarliga uppsyn ljusnade; herr *Peder* lät mer än en gång höra ett tvetydigt läte, som man visste föreställde skratt, barnen jublade, jungfru *Märtha* brast ut i ett löje, så friskt och fullt som lärkans drill; till och med fru *Elsa* fnös då och då bakom sin näsduk, och *Sune*, som inkommit för att ge rapport om en rekryt, kunde blott med svårighet undertrycka ett allt för larmande bifall till den glade krigarens historier. Öfverallt tycktes också den raske kornetten ha varit med och om allt visste han besked, så vidt det nemligen gällde *detaljer*. Och äfven i dessa såg han, i följd af sitt egendomliga och ungdomliga skaplygne, endast den ärofulla, den ljusa och företrädesvis den *lustiga* sidan. Missnöjet med det polska fälttåget, bland de äldre och klokare af konungens omgifning, oron för de svenska besittningarne, som under tiden sköflades af ryssarne, kungens tilltagande sjelfrådighet och oförvägna halstarrighet, det split och den afund, som redan nu började yppa sig mellan en del af hans rådgifvare, om allt detta hade kornetten intet att förtälja, om ej ett och annat skämtsamt infall af konungen öfver "gubbarnes försigtighet". *Hummerhjelm*s olycka nämndes blott i förbigående, då vigten mindre lades vid antalet af dem som stupat, än vid de hjeltebragder, som föregått. Om den förfärliga manspillan under de vådliga vintermarschern och i de usla kvarteren berättades endast så mycket som fordrades, för att framhålla hjeltekonungens outröttliga bemödanden att lifva truppen, i det han föregick dem med exempel af sjelfförsakelse och hårdighet. Vid berättelsen om huru öfverste *Dücker* vid en förestående träffning sökt förmå konungen att draga sig utom skotthåll, tilläggande: "jag lärer nog göra min pligt ändå"; men konungen svarat: "hvar skulle jag vara, om ej hos mina soldater!" utbrast *Sune* i ett ohejdadt utbrott af krigisk förtjusning, som från denna stund tillvann honom kornettens hela hjerta.

Ledd af brodrens tillförlitliga råd och sjelf intagen till den raske ynglingens förmån, äfven då, när hon med en blick hämmade hans stundom alltför stora frispråkighet, beslöt grefvinnan att befordra honom till löjtnant vid den nyuppsatta truppen. Efter frukosten meddelade hon detta sitt beslut, hvilket gjorde den unge kornetten utom sig af glädje och stolthet och kom honom att, knäböjande, i ungdomlig entusiasm, afgifva en frivillig tro- och huldhetsed "åt regementets sannskyldige chef, hans välgörarinna, den ädla *Margaretha Ascheberg*".

Innan några dagar förgått, var *Wilhelm Benett* så hemmastadd på Widtsköfle som ett barn af huset. Från barnkammaren, der han deltog med lif i pojkarnes vilda lekar, på samma gång han med halft spefull, halft allvarlig ridderlighet erbjöd sitt beskydd åt den blyga och lättskrämda lilla *Maja* — till grefvinns arbetsrum, der han vid rådplågningar om truppens utrustande biträdde med upplysningar och kloka råd; från borgstugan, der han vid måltiderna ofta infann sig för att språka med "gubbarne" och på *Sunes* begäran uppbygga dem med en och annan lustig historia från kriget, och till frustugan eller den stora berceauen i trädgården, der han med sin friska, ungdomliga glädtighet satte nytt lif i den samlade aftonkretsen, retades med jungfru *Märtha*, försvarade herr *Peder* för hennes odygd, gjorde gamla *Malin* och hennes skyddsling, den lilla tvååriga *Brita*, åtskilligt oskyldigt förfång, sjöng en munter krigssång då och då och språkade med en outtömlig ordrikhet, ända tills grefvinns allvarliga och imponerande gestalt blef synlig och med sin närvaro dämpade utan att dock undertrycka glädjen; från rättarens, der han under sina vandringar ibland tittade in, för att kasta ett halft skyggt, halft skämtsamt infall åt den vackra dottren, lyss till fars berättelser om sonen, hvilken sträfvade sig fram med så mycken heder i Christianstads skola, eller gräla med unge *Landgren* om företrädet af krigarens yrke framför plogmannens och alla andra, och till skolrummet deruppe, der han mången gång gjorde både herr *Peder* och hans disciplar yra i hufvudet med sina splitternya lösningar af katechesens och grammatikans problem, emellan det han hjälpte lilla *Maja* med en lexa eller räknade ut ett tal åt den häftige, vid studierna snart tröttnande *Rutger* — öfverallt var han efterlängtd och välkommen.

Under tiden rekryterade *Sune* raskt, ofta åtföljd på sina långa färder af den unge löjtnanten. Största svårigheten härvid låg nu mera, sedan penningebekymren blifvit afhjelpa, i den tilltagande bristen på folk, villiga att träda i krigstjenst. Skånes befolkning, af naturen fredligt sinnad, hade under de föregående krigsåren gifvit sin gärd af allt sådant krigsdugligt folk, som kunnat förmås att lemna plogen och handtverkerierna för krigarens vådliga värf. Nu var det nästan omöjligt att finna någon enda lågad för det vanskliga bytet. Värfvarne måste därför ställa sina färder inåt Bleking och Wärend, för att bland

dess mera stridslystna folk fylla det återstående antalet. *Sune* klagade bittert öfver förvekligadt sinne hos skånska ungdomen, derunder råkande i beständig strid med unge *Landgren*, som envist och ej utan en viss vältalighet försvarade bondens an-gripna ära. Dessa ordstrider slöto vanligen med en harmsen förklaring af *Sune*, att *Landgren* kunde gerna lugna sig, be-höfde ej vara rädd om sitt fina skinn, i thy, att *Landgren* blefve visserligen den siste som han (*Sune*) skulle nedlåta sig att värfva för *Margaretha Aschebergs* regemente. "Sämre tör hon få, *Sune*", invände då den andre med en ofrivillig blick på sina härdiga lemmar, 'men jag förmenar mig göra mera nytta med att plöja hennes tegar här hemma i frid'. *Sune* yttrade oförställt sitt förakt för så fega tänkesätt, understödd af den unge kornettens spefulla anmärkningar, och det var ej utan, att icke *Britta*, då hon antingen i stugan vid qvällsmålet eller ute på ängen under pågående höbergning lyssnade till dessa samtal, började finna den rôle, hennes beundrare härvid spelade, allt mindre hedrande. Ofta lockades hon till och med af den gycklande, unge kornetten till ett muntert skratt på sin trogne tillbedjares bekostnad. Hände det då ibland, att kornetten med ett raskt tag kastade *Brittas* sista hövålm upp i vagnen och henne sjelf efter, samt derpå med ett språng satt vid hennes sida, grep tömmen från drängen och i fyrsprång körde lasset bort till ladan — då kastade *Landgren* en underlig blick af sorg och harm efter de bortfarande, under det han stod orörlig vid sin räfsa, till dess någon af kamra-ternas anmärkningar återkallade honom till arbetet, mörkare till uppsynen, trumpnare, fåordigare än någonsin.

Esselde.

VI. — NI.

Svenskarne äro ett trögt folk, fulla af hetsigheter.
Ehrensvärd.

Man påstår ju, att svensken är
En smula trög utaf naturen,
Att han i vanan sjelf blir kär,
Som fångna fogeln älskar — buren.

Dock kan han fatta eld och då,
 Då bär det öfver berg och backar —
 Han rusar hejdlöst framåt, så
 Han nöter ut båd' skor och klackar.

Så ha vi gått i många år
 Och titulerat stelt hvarandra —
 Det gör conversationen svår
 Och är en sed, som tål att klandra.

Men ack, man är en vanans slaf,
 Man ej haft mod att bryta isen,
 Att lägga långa titlar af
 Och säga *ni* — se der sottisen.

Dock, för att något reda sig
 Ur denna sällskapslifvets klämma,
 Som bjuder den försagda: tig!
 Man funnit upp en ny dilemma.

Att slippa säga sju för tu
 Fostbrödralag man ifrigt knyter,
 Och "kära bror" och "söta du"
 Den tvungna samtalstonen bryter.

Hvad förbehållas bör åt få,
 Men valda vänner, straxt man delar
 Åt hvem som helst och späder så
 Sin vänskap ut i tusendelar.

Och utan båd' reson och rim
 Man "*vänner*" får från alla zoner,
 Tills talet utaf *nos intimas*
 Utvidgas, snart sagdt, till legioner.

Se'n ångan genom menskligt nit,
 Gett bättre kommunikationer,
 Vi fara ofta på visit
 Till andra bildade nationer,

Och så vi kommit underfund
 Med hvilken fördel dock det eger
 Att ha ett ord till hands på stund,
 Ett ord, som till en hvar man säger.

Derom man länge talat har
 Och skrifvit namn på listor långa,
 Men vid det gamla står man kvar,
 Fastän förslagen varit många.

Ty man ej kunnat ense bli,
 Men stannat rådvill uti valet
 Emellan *de* och *you* och *ni*
 Och *J* och *di* — det är för galet.

"*De*", ropar högt mång' skandinav,
 "Ty det med bröder oss förenar!"
 "Nej, hellre *di*, vi få deraf
 Ett eget ord", en annan menar.

En tredje, jemnlikhetens vän,
 Sig åt ett allmänt *dus*kap gläder;
 En fornsvenskt sinnad, talar se'n
 Om *J*, ett arf af våra fäder.

För Albions folk, hvad sympathi!
 Dess *you* man ock vill adoptera —
 Vi ha ju ren vårt svenska *ni* —
 Säg, hvarför tvista vi då mera?

Det ordet är båd' kort och godt,
 Det är jemnt upp hvad vi behöfva,
 Allt hvad som felas oss är blott,
 Att vi uti dess bruk oss öfva.

Man tycks ock inse det allt mer,
 Och bli dertill allt mer besluten,
 Men nu man ingen ro sig ger,
 Det skall gå för sig på minuten.

Man i annons tillkännager
 För en och hvar sin hjertans mening —
 För att ge fart åt *ni* och *er*
 Man ifrar för en niförening.

Hvad gammal vana gjort till lag,
 Gjort välbekant för sinne, öra;
 Kan dock ej rubbas på en dag,
 Hvad möda man sig än vill göra.

Att nöta bort den — fordras år,
 Men tålmod skall målet vinna,
 Spring ej så andan dig förgår,
 Gå stadigt framåt att det hinna.

Men för att en gång komma dit,
 Helt visst man också måste börja —
 Grip därför saken an med nit
 Så får man följdén nog förspörja.

Ta'n, mina damer, den om hand
 Med herrbekanta *niskål* dricken,
 Sök' hjälpa båten snart i land,
 Den kommer annars ej ur pricken.

Men gören J till goda ton
 Att dra' i fejd mot titelsjuka,
 Skall nog en ann' generation
 Långt mera sparsamt titlar bruka.

Hur ofta få vi icke så
 Att skörda endast — en förhoppning —
 Hvad vinst, om någon gång vi då
 Re'n skåda skörden i sin knoppning.

VII. — ETT SANDKORN UR VERKLIGHETEN *).

De petites causes produisent de grands effets.

Det satt en gång uti ett trefligt arbetsrum en ung fru och sydde. Hon hade nyss slutat sin morgonandakt och ett stilla och fridfullt uttryck hvilade öfver hennes ansigte, angenäma tankar sysselsatte synbarligen hennes sinne, ty hon smålog då och då. Hon lyssnade till välkända och kära steg, som ljödo i det angränsande rummet. Dörren öppnades och en manlig gestalt visade sig på tröskelen. Det var hennes man.

"Ellen lilla", sade han vänligt, men något brådskande, "vill du se efter om du har några små barnkläder att gifva bort? *Lina Quist* är här, hon har olyckligtvis sjunkit allt djupare ned i laster och brott; utom det att hon nu är drucken, bär hon på ryggen ännu ett litet barn. Det är hennes tredje, man nu får bjuda till att draga försorg om".

Den unga fruns blida ansigtsuttryck förvandlades plötsligen, en mörk rodnad af ovilja drog öfver hennes kind och hon sade med en liten anstrykning af bitterhet i tonen: "Och sådana lastens fräcka utöfvare skall man hjälpa och understödja, då så mången ärlig mans hustru i fattigdom och med många barn — —"

"Jag kan icke låta dig fortsätta, min lilla", afbröt mannen, "kom och se på denne späde, och säg mig hvaruti *hans* brott består".

Det låg en djup smärta i hans ton, ehuru den ej förlorat ett grand af sin milda vänlighet; men han vände sig hastigt om och gick tillbaka in i sitt rum.

Den unga frun lade bort sitt arbete och stödde pannan emot handen. Hennes hjerta bultade häftigt. Hon brukade aldrig göra några invändningar emot sin mans önsknings, ty hon beundrade lika mycket som hon älskade honom. — Men hon hade, med modersmjölken och genom hela riktningen af sin uppfostran insupit ett hat till lättsinne och okyskhet, och hon hade alltid i det gudomliga budet: *Du skall älska din nästa såsom dig sjelf*, gjort ett litet, knappast medvetet undantag för fallna qvinnor.

*) Insändt.

Hon steg emellertid upp och gick att anskaffa de begärda kläderna, men tankfull och drömmande — så kom hon till salongsdörren. Det var ett ljust och luftigt rum med hvita, lätta gardiner och blommande liljor och nerier. Golfvet glänste bländande hvitt; det var skuradt just på morgonen. Hon stannade i dörren — — det kom en häftig önskan öfver henne att gå tillbaka och lemna hela saken.

Då bröt en solstråle in i rummet och sträckte sig fram öfver det nyskurade golfvet, smekande i förbifarten de doftande rosorna i fönstret.

Det var en smal, glänsande solstråle, som lik ett pekfinger sköt fram öfver golftiljorna.

Hennes blick följde riktningen, under det hon halfhögt sade: "Huru fint, rent och damfritt — det är ett välgjordt arbete!" Plötsligt stannade hon. Det låg ett sandkorn på den blanka tiljan, och sedan hon en gång häftat sitt öga på detta föremål, kunde hon icke mer taga det bort.

Det var ett helt oskyldigt sandkorn, och, som det kunde tyckas, äfven ganska berättigadt att ligga der, men som solstrålen nu belyste det bakifrån, bildade det en förundransvärd skugga.

Flera minuter förgingo — — det blef en quart — — en halftimma — — hon stod der ännu, med den stirrande blicken orörligt häftad på detta sandkorn och händerna hårdt tryckta mot hjertat.

Då öppnades dörren på motsatta sidan och hennes man inträdde. Hon rörde sig ej och det var något så eget och besynnerligt i hennes ställning, att han frågade med oro:

"Ellen, hvad är det? — Min älskade — tala"!

Men hon talade ej, hon drog ett djupt andedrag och pekade med en mekanisk rörelse på sandkornet.

Han teg ett ögonblick förvirrad. Men det var också endast ett ögonblick, som kärlekens heliga instinkt behöfde för att fatta hela sammanhanget.

Han väckte henne ur denna dvala genom att ömt taga henne i sina armar, och mildt strykande hennes hår sade han: "Jag behöfver icke säga något mer, min älskade. Detta sandkorn har predikat nog, dock kunna vi aldrig nog ofta upprepa: huru litet båtar allt *eget* arbete på rening och bättring, om ej "Rättfärdighetens sol" får upplysa vårt hjertas

doldaste vrår. Det må se aldrig så fint, så putsadt och väl tillpyntadt ut, så finnas der dock många skuggor. Vi skola tacka Gud, min *Ellen*, när en nådens stråle upptäcker dem för oss, innan de få breda sitt mörker öfver hela hjertat”.

Han borttorkade ömt hennes strida tårar och tillade sedan med ett mildt leende:

”Och nu, min vän, går du ju och hemtar de der små barnkläderna.

. . . . y.

VIII. — NYTT PÅ VÅR BOKHYLLA.

”*Urval ur Franska Litteraturen, till dess vänners och den studerande ungdomens tjänst*”, af *F. N. Staaff*. Senare delen. Femte Kursen. (Vid början af år 1861 lefvande författare). Stockholm 1864.

Med denna nyligen utkomna 5:te del, har förf:n avslutat sitt värderika arbete, hvilket vi härmed i dess helhet anbefalla till allas deras uppmärksamhet, som älska den franska skönlitteraturen och önska att på ett lätt och angenämt sätt taga en öfversigt af dess historia. För den uppväxande ungdomen och dess handledare bör herr *Staaffs* arbete blifva snart sagdt oumbärligt och får ett ytterligare värde derigenom, att det icke är en blott lärobok utan en sådan, som alltid skall bibehålla sitt intresse och förblifva nyttig, icke blott omedelbart genom sitt eget innehåll, men kanske ännu mera såsom en handledare vid valet af lektyr inom den öfversvämmade franska skönlitteraturen.

Den här anmälda, sista delen är till sitt omfång den rikhaltigaste, och, såsom upptagande alla mera framstående nu lefvande författare, af särskildt värde för ögonblicket, helst som förf:n, sedan ett par år bosatt i Paris, derigenom blifvit i tillfälle att rikta sitt galleri af franska författare med mången i Sverige hittills okänd bild. Förf:n antyder detsamma i företalet, beklagande att de föregående delarne af hans arbete ”ej på samma sätt egt fördelen att erhålla sin belysning och genomgå sin skärseld vid sjelfva brännpunkten af det vid-

sträckta område, inom hvilket det franska snillet sprider sina strålar." Förf:n hoppas dock att samma fördel i en ny upplaga skall komma arbetet i dess helhet tillgodo. Herr *Staaff's* arbete har inom sjelfva Frankrike väckt uppseende och tillvunnit sig de mest hedrande vitsord af flere ansedda kritici i de förnämsta Journalerna (*Annales des deux Mondes, Revue des deux Mondes, L'Année littéraire* m. fl.) Af dessa förklarar en arbetet kunna täfla med de bästa franska sådana; en annan säger: *Mr Staaff a fait le travail, non en compilateur, mais en artiste; il n'a pas seulement cité, il a choisi.*"

Bläddrande i det mångskiftande innehållet af den sista delen, för att meddela våra läsare något derur, ha vi stannat vid följande, som är af särskildt intresse för svenska läsare.

Ur *Fragment d'un voyage dans le Nord* af *Ampère* *).

Efter en pittoresk beskrifning på Stockholm, samt en vacker skildring af ett praktfullt norrskensfenomen, avslutar den franske turisten sin berättelse om vistandet i Sveriges hufvudstad med följande:

"Innan jag lemnade Stockholm vederfors mig den hedern att blifva kallad till deras Majestäter — en ynnest, som *Carl Johan* har för vana att bevilja sina landsmän. Det var mitt första sammanträffande med ett krönt hufvud: jag befarade att det skulle förgå under likgiltiga frågor å monarkens och förlägna svar å min sida. Men i dess ställe hade jag lyckan att under en hel timma få höra konungen med öfverlägset snille och stor ädelhet och värma i känslan yttra sig öfver franska revolutionen, öfver sin egen ställning, sitt öde och sin politik. Jag var glad att finna den ende af den franske ärans representanter, som stannat på en europeisk thron, med nöje erinra sig den tid, då han var en af republikens generaler. Blotta sknggan af en glömska i detta afseende skulle gjort mig en verklig smärta. Den kunglighetens svindel, som gripit en man med Napoleons snille, kunde väl komma mig att befara samma svaghet hos hans gamle vapenbroder. Jag förnam ingenting sådant, men hörde, ej utan rörelse, en konungs läppar yttra dessa minnesvärda ord:

"Jag, republikanen på thronen."

*) *Jean-Jaques-Antoine Ampère*, född 1800, tillhör Franska Akademien sedan 1847, är lärjunge af *Ballanche* och *Chateaubriand*, och utmärkt både såsom skicklig litteratör och oförskräckt turist.

Från en annan fransk författare, som sysselsatt sig mycket med Norden och dess historia, har herr *Staaff* anført följande anekdot, berättad i följd af en beskrifning på de strategiska fördelarne af Sveriges läge:

"Man omtalar att den ryske czarens minister en gång, under en öfverläggning med *Carl Johan*, rörande en fråga, hvars lyckliga utgång låg honom mycket om hjertat, försökt en hotelse, sägande: "Betänk E. M. att kejsaren, min herre, om han så funne för godt, kunde skicka öfver 100,000 man på svensk jord?" "Låt honom göra det", svarade *Bernadotte* med orubbligt lugn, "men bed honom endast hålla i beredskap ännu andra 100,000; han skall behöfva dem för att försäkra sig om, huruvida de första kommit fram."

"*Om den antika konsten och dess pånyttfödelse.*" Tre föreläsningar af *C. R. Nyblom*. Stockholm 1864. "Recension" öfver desamma af *N. A.* Stockholm 1864.

"Arbeten af denna art äro ganska sällsynta inom vår litteratur, och förtjena ensamt derigenom en hög grad af uppmärksamhet. Äro de dertill, såsom dessa föreläsningar, skrifna med omissskännelig värme för ämnet och talent i framställningen, måste de väcka ett lifligt intresse, och påkalla en genomförd granskning." I dessa ord, med hvilka den ofvannämnde granskaren börjar sin Recension af herr *Nybloms* föreläsningar, instämma vi af hela hjertat, anbefallande till våra läsares uppmärksamhet i icke mindre grad den nämnda Recensionen. De trenne föreläsningarne, hållna i Stockholm förliden vinter, blefvo synnerligt populära, dels genom det fängslande och för en stor del af publiken nya i innehållet (ty man måste med eller emot sin vilja erkänna att den esthetiska bildningen är inskränkt till ett mycket litet och lätt räknadt fåtal i vårt land och t. o. m. i vår hufvudstad); dels, måhända i ännu högre grad, genom det lifliga och angenäma i framställnings-sättet. Man var med ett ord "förtjust" — en stämning, lika behaglig för den som väcker, som för den som underkastas densamma, och hvilken hos den lättrörliga Stockholmspubliken ej sällan slår öfver till en obetingad beundran, som utesluter all kritik. Denna öfverdrift stegrar måhända behaget, men motverkar bestämdt nyttan af den vexelverkan publiken och föreläsaren (eller i hvad egenskap än den beun-

drade nu må uppträda) alltid utöfva på hvarandra. Under sådana förhållanden är en på sakkännedom och oväld grundad kritik, vägledande så väl publiken i dess omdöme, som konstnären eller förf:n i hans studium, af utomordentlig vigt, helst då, såsom här (genom föreläsningarnes utgifvande från trycket) publiken blifvit utsträckt till hela den läsande allmänheten. Förmånen af en sådan kritisk belysning har genom den välkända signaturen *N. A.* kommit så väl den ofvannämnde föreläsaren, som hans förtjusta publik till godo, och vi rekommendera båda till våra läsares synnerliga uppmärksamhet, utan att anse oss här behöfva ingå i någon närmare redogörelse hvarken för de trenne föreläsningarnes rika och intressanta innehåll eller för arten och giltigheten af de anmärkningar, som drabbat vissa delar deraf. Endast så mycket torde böra nämnas om de senare, att de flesta opartiska läsare troligen skulle önskat, att kritikern med lika mycken värme betonat *förtjensterna* som *bristerna*, lika grundligt motiverat sitt *gillande*, som sitt *klander* af den unge förf:ns arbete. Men måhända kan orsaken till att så icke skett sökas i det öfvermått af beundran denne å allmänhetens sida rönt, och för hvilket den stränge kritikern torde ansett en lika ensidig motvigt nödig. Båda dessa arbeten skola emellertid läsas med stort intresse af hvar och en med sinne för konstens allmännare betydelse.

"*Stockholms kyrkor och deras historiska minnen.*" Anteckningar af *Octavia Carlén*. Stockholm 1864.

Detta lilla arbete af en författarinna, som hos oss varit en bland de första bearbetarne af det mödosamma och ej alltid tacksamma litterära fält, som kunde kallas *Guideboks-litteraturen*, bör vara välkommet såsom en anspråkslös och upplysande ledsagare vid vandringarne inom vår sköna hufvudstad. Vi rekommendera det således härmed, jemte vissa af förf:ns öfriga arbeten i denna väg, såsom anteckningar om *Ulriksdal*, om *Lifrustkammaren* m. fl. till hvar och en, som önskar på ett ställe finna samlade de upplysningar man eljest skulle få söka på skiljda håll, så vida man ej har dem antecknade i det egna minnet. Något *nytt* skall man icke finna i dessa anteckningar och de göra tydligen icke heller anspråk derpå. Har, såsom vi hört påstås, ett och annat

misstag insmugit sig, så torde det med skäl böra ursäktas i förstlingsarbeten af detta slag, framträdande utan anspråk på någon högre fulländning till hvarken innehåll eller form. Hvad vi skulle vilja anmärka emot den senare, icke af håg att klandra hvad som egentligen är en bisak, men såsom en välment varning för kommande arbeten, är den omotiverade idéen att t. ex. i det här nämnda arbetet förse beskrifningen öfver hvarje särskild kyrka med ett motto, valdt utan allt sammanhang med det föremål som skall beskrivas. *Wallins* poem *Dödens Engel* är ett mästerverk i sitt slag, men, använt styckevis till ett slags inskriptioner öfver Stockholms kyrkor, tar det sig mindre väl ut, och ger dessutom de enkla anteckningarne en anstrykning af falsk pathos, som skadar dem. Så t. ex. har man svårt att icke draga på munnen, då man under öfverskriften: "*S:t Nicolai eller Storkyrkan*", läser den första versen med slutstrofen kursiverad:

"J till den orten
 Dock skolen lända
 Der öfver porten,
 Till tidens ända,
 Det skrefs oryggeligt, det beslut:
Här hvar går in, och går ingen ut!"

En och annan läsare, hotad med att aldrig slippa ut, skall måhända, skrämmd af denna oväntade hotelse, aldrig våga följa förf:n längre än till tröskeln. Vi uppmana honom dock härmed att modigt gå vidare, då han snart skall finna att vandrigen hand i hand med förf:n går utan alla hinder ganska ledigt och behagligt, medförande vinsten af mer än ett rätt värdefullt "historiskt minne."

Tidskrift för Uppfostran och Barnavård. Stockholm 1864—65. Vi hafva i denna anspråkslösa Tidskrift funnit så många läs- och behjertansvärda uppsatser, att vi ej kunna underlåta att rekommendera den till våra läsares och särdeles till våra läsarinors uppmärksamhet. En bättre handbok för sina barns vård och uppfostran under de första lefnadsåren kan näppeligen en ung moder finna till ledning för sina ömma omsorger, hvilka genom brist på insigt och erfarenhet, tyvärr, mången gång föra till helt annat resultat än det önskade och åsyftade. Tidskriftens mål är till en del att genom beskrifning på men-

niskans kroppsliga natur gifva mödrar och uppfostrare nödiga anvisningar och råd för barnens fysiska vård, hvilkas behöflighet *den* ej kan betvifla, som har någon kännedom om huru dermed i allmänhet tillgår och hvarom mängden af bleka, sjukliga barn ger ett bedröfligt vittnesbörd. Att döma af mängden af värderika artiklar i detta ämne, hvaribland: *Hufe-lands goda råd till mödrar* och *Dr Bednars Barn-Dietetik*, tyckes Tidskriftens Redaktion med förkärlek hafva omfattat denna del af sitt program. Det inskränker sig dock ej dertill, men afser äfven att sysselsätta sig med människans andliga natur och barnens ändamålsenliga uppfostran; man finner också i detta hänseende ganska goda uppsatser, fästade uppmärksamheten på vigten af att börja barnets moraliska uppfostran i tid, medan det späda sinnet ännu är böjligt och mjukt, äfvensom på det farliga i att behandla något karaktersfel såsom småsak, hvarjemte modren anbefalles att från barnets spädaste ålder göra sig reda för uppfostrans rätta ändamål. En afdelning, kallad *Mammas repetitionskurs*, förtjenar ock att uppmärksammas och tillämpas. Programmet upptager för öfrigt Folkskolefrågor, skildringar af utmärkte pedagoger och af mera framstående uppfostringsansalter, samt anmälan af uppfostringskrifter, läro- och barnböcker.

Tidskriften utkommer i 24 nummer, hvarje om ett ark, och till det ytterst låga priset af 2 Rdr Rmt för hel årgång. Detta, i förening med dess verkliga goda och värderika innehåll, borde ha förskaffat den en vida större spridning, än vi frukta vara fallet. Den förtjenar sin plats ej blott i skol- och socken-, utan äfven i familjebiblioteken, och vi våga hoppas, att mer än en ung moder, som känner vigten af sitt kall, men tillika bristande förmåga att rätt uppfylla det samma, skall skynda att på detta lätta sätt förskaffa sig en god handledning och ofta behöfliga upplysningar.

Svenska Familj-journalen, illustrerad månadsskrift, utkommer äfven under detta år efter samma plan som hittills. Den tyckes hafva tagit till motto: *tout genre est bon hors le genre ennuyeux*, och innehåller en samling af smärre uppsatser i bunden och obunden stil af goda författare, passande att dermed angenämt fördrifva en stund i familjkretsen. De rätt goda träsnitt, som illustrera texten, och perspektivet af tvenne vackra gratisplanscher, skola säkert fortfarande förvissa denna tidskrift om en talrik läsarekrets.

Reader.

IX. — VÅR PORTFÖLJ.

I en uppsats i Post- och Inrikes-tidningar, kallad *utsigterna för qvinliga telegrafister*, läses en varning för kvinnor att ej göra sig för sangviniska förhoppningar med afseende på det dem beviljade tillträdet till tjänster vid telegrafverket, der de, såsom det säges, "sakna all annan utsigt, än att få förrätta en del af de göromål, som tillhöra lägsta tjenstegraden", d. v. s. i egenskap af Telegraf-assistenter, den enda tjenstbefattning de kunna bekläda på Statens telegrafstationer och hvartill ännu ingen kvinna blifvit nämnd. Vid de privata telegrafstationer, som blifvit inrättade, synas deremot qvinliga telegrafister hafva större hopp om framgång, ty vid flera dylika hafva redan fruntimmer blifvit antagna till föreståndarinnor och sist M:lle *Frida Ljunggren* i Eksjö. Måhända äro löneförmånerna vid dessa ej särdeles lockande för de manliga telegrafisterna, men kvinnan, i allmänhet van att se sitt arbete ringa värderadt och betaldt, är tacksam äfven för möjligheten att vinna en tarflig utkomst. Att hon är villig att begagna sig af hvarje sådan, bevisas ock deraf, att M:lle *Fanny Janse* hos Generalpoststyrelsen sökt och erhållit tillstånd att förestå Bjästads poststation i Norrland.

Vid *Praktiska elementarskolan i Stockholm* meddelas undervisning i alla elementarämnen, undantagandes theologi och filosofi, samt i rita och bokhålleri, så väl åt *qvinliga* som *manliga* elever. Den 1 Mars öppnas jemväl derstädes en *qvinlig* och en *manlig afton-afdelning*, för att dymedelst bereda tillfälle till inhemtande af nämnde kunskaper åt dem, hvilka under dagens tidigare timmar ej hafva tillfälle att sysselsätta sig dermed.

Äfven i Österrike antagas kvinnor till telegrafister. Efter att med heder hafva genomgått sin examen, blefvo ej mindre än 48 fruntimmer på en gång anställda vid österrikiska telegrafverket.

 RÄTTELSE.

6:te årg. sid. 373 rad. 11 uppf. (i poemet: "De båda lindarne")
 står: Förutom min moder J voren läs: Förutom min mor J mig voren.
 Äfven be vi samma poems författare benäget ursäktta, att vi, vid den af oss tillagda noten, uteglömt tillägget: *Red:ns anmärkning.*

Bokannonser.

På ESAIAS EDQUISTS förlag har utkommit och finnes i Sveriges och Finlands bokhandel:

MILTONS POETISKA VERK.

Det Förlorade Paradiset

och

Det Återvunna Paradiset.

Öfversatta af *Victor Emanuel Öman*.

Pris: häftad 6 rdr; inbunden 7 rdr 50 öre; inb. med guldsnitt 8 rdr 25 öre.

Om denna öfverflyttning på svenska språket af den store britiske skaldens odödliga mästerverk yttrar i en tidningsuppsats en bland vårt lands allmänast omtyckta skalder följande:

"Filos. doktor Öman har öfversatt detta odödliga skaldeverk (det Förlorade och det Återvunna Paradiset), hvars trådar genomlöpa både jord, himmel och helvete, och som värdigt ställer den stora engelska skalden vid sidan af Dante och Klopstock. Utrymmet nekar oss intaga någon af dessa tafloer, dem den på en gång djerfva och djupa dikten upprullar, prakttafloer alla, än af nattsvartaste mörker, än af det skäraste himmelska ljus — och detta allsammans klädt i ett språkets draperi, som liknar konstrikt stickad guldbrodakad, styf, ståtlig, glänsande. Hvad öfversättningen angår, är allmänheten hr Öman tack skyldig, som bereder oss tillfälle att nu för andra gången se det Förlorade Paradiset och för första gången visar oss det Återvunna. Som bekant, ega vi redan af grefve Oxenstjerna en öfversättning af Miltons Paradise lost, förtjenstfull utan tvifvel äfven den; dock måste vi gifva företrädet åt denna, som synes mera tidsenlig och troget gjord efter de principer, dem författaren för sig uppställt, och dem vi till alla delar underskrifva. Kanske spåras här och der någon hårdhet eller dunkelhet i uttrycket; men, "ubi plurima nitent", nagelfar ingen billig domare med brister, som äro nästan oundvikliga vid en öfversättning, sådan som denna. Han är glad att träffa så få. Med ett ord: denna hr Ömans julgäfva till svenska allmänheten är värderik och varaktig. Visserligen tager man icke in detta konstverk, som man tar in de döfvande dropparne af en vanlig roman. Man njuter icke detta verk utan motstånd; dess mäktighet och dess djup fordra, att alla sjä-lens krafter äro förut vakna. Det sköna eröfras icke med storm, men går man allvarligt och ödmjukt till dess studium, så vänjer man sig småningom vid dess värme och ljus, och lemnar det säkert icke utan den rikaste och renaste själsnjutning och behållning och en tacksamhet, gränsande till kärlek mot den eller dem, som beredt oss dessa ideela njutningar".

LALLA ROOKH.

Österländsk romance af Thomas Moore.

Öfversättning af *Lars Arnell*. Andra upplagan.

Pris: häft. 2 rdr 50 öre; bunden 3 rdr.

Om detta Moore's "ena poetiska hufvudverk" (Irländska Melodier äro det andra) yttrar *Johannes Scherr* i sin allmänna litteraturhistoria bland annat:

"Denna af poesiens alla skönheter glänsande "österländska romans" består af fyra poetiska berättelser: *Den beslöjade Profeten från Khorassan, Paradiset och en Peri, Eldsdyrkarne* samt *Harems Ljus*, omkring hvilka en kort på prosa skrifven kärlekshistoria slutar sig som en intagande ram. Den mest tjusande af dessa österländska romanser är *Paradiset och en Peri*, den mest storartade är *Eldsdyrkarne*. Öfver den förra har Moore utgjutit hela det lufva behaget af sin oefterhärmliga konst att poetiskt måla, hvilken ofta med några få penseldrag förstår att skapa underbara genom herrliga kontraster verkande bilder; denna senare förer den vesterländska romantikens hela förtrollning midt upp i Österlandet, men utan att förlora sin lokalfärg och orientaliska karakter, hvars trohet en kännare sådan som *Byron* entusiastiskt prisade".

IRLÄNDSKA MELODIER

af Thomas Moore.

Öfversatta af *Carl Rupert Nyblom*.

Pris: häft. 2 rdr; bunden 2 rdr 50 öre.

Om detta det andra hufvudverket yttrar Scherr:

"Man har och det med rätta kallat dessa sånger den skönaste minnesvård, som Moore i skaldekunstens historia åt sig upprest. Djupt gripen af "smaragdöns", sitt olyckliga hemlands lidande, till glödande inspiration hänförd af hennes naturskönhet och hennes historiska minnen, låter skalden sin hela fulla och rika själ utströmma i dessa herrliga sånger, i hvilka fröjden och smärtan, stoltheten och sorgen, omvexlande i former fulla af hjertgripande melodier, jubla och gråta, vredgas, och klaga. En djupt rörande hängifvenhet för det arma gröna Erin drifver honom att från sitt hemlands dyra harpa, hvilken han berömmar sig och äfven kan berömma sig hafva väckt ur hennes långa slummer samt lärt att ånyo ljuda för ljus och frihet, locka de ömmaste, de innerligaste kärlekens toner, och när sedan sångaren låter instrumentets strängar fullt och mäktigt uppbrusa, slunga de genomborrande eldpilar mot tyranner och förrädare eller, öfvergående från dur till moll, låna sig till eko åt saknadens och smärtans klagoljud vid grafvar, der fosterlandet och friheten begråter sina hjeltar".

Änglarnes Kärleksöden

af Thomas Moore.

Öfversättning (af en bland vårt lands snillrikaste författare).

Pris: 75 öre.

I en anmälan af denna öfversättning yttrar Aftonbladet:

"Moore's *Loves of the angels* är en af den store skaldens mest prisade och prisvärda skapelser, der man finner episoder af en skönhet, hvilken motbild ej torde kunna uppvisas inom den nyare europeiska litteraturen" — — "Öfversättningen ger på det hela ett rätt klart begrepp om originalet. Språkets konstnärliga behandling röjer en öfvad och med poetiskt sinne utrustad öfversättare, och efter gjord jemförelse med den äldre och formtrognare öfversättningen af *Vict. Aug. Allén* (1848) kunna vi ej annat än ge den nu anmälda företrädet".

Indledning i Studiet af Danmarks Literatur i Vort Aarhundrede.

Literærhistoriske Forelæsninger af L. Dietrichson.

Pris: 1 rdr 50 öre.

Om detta arbete yttras uti en af professoren *Holst* i Köpenhamn uti *Berlingske Tidende* införd, och sedan i norska tidningar reproducerad, recension öfver detsamma bland annat:

"Dessa föreläsningar skola utom allt tvifvel blifva lästa med stort intresse; ty författaren är herre öfver sitt ämne, har i det hela läst hvad han talar om, och hans framställning är både liflig och fängslande. För oss danskar må hans bok vara dubbelt kärkommen, då vår egen litteratur saknar en sådan öfversigt". — — — "Att en ny upplaga af detta arbete snart skall blifva nödvändig, anse vi för otvifvelaktigt; ty ämnet är så rikhaltigt och intressant, författarens omdömen så sunda och riktiga, och hans framställning så liflig och fängslande, att denna skrift bör finna läsare öfverallt och, vi tro oss kunna tillägga, likaså många vänner som läsare".

Kyrkofriheten (La liberté des cultes) af A. Vinet.

Öfversättning från andra franska upplagan af *Victor Pfeiff*.

Pris: 2 rdr 25 öre.

I en anmälan af detta utmärkta arbete, egnadt att tilldraga sig en lika stor som välförtjent uppmärksamhet, yttrar *Aftonbladet*: "Det ges vissa arbeten som mera kunna sägas ha till författare hela den upplysta opinionen inom en tidsperiod än en viss individ. De få denna egenskap derigenom att de klart och i ett sammanhang framställa och ge form åt sanningar, som med större eller mindre bestämdhet, mer eller mindre rapsodiskt redan blifvit ett betydligt antal enskildes tillhörighet. Sådana arbeten äro verkliga visare på det stora tidsuret. Ett af dessa arbeten är *Vinets* berömda *La liberté des cultes*, hvaraf vi här ha det nöjet att anmäla en svensk öfversättning. Allt hvad författaren här yttrar i den allsidiga pröfning han underkastar religions- och kyrkofriheten är för många axiomer, men får genom den snillrika, högstämda och glänsande framställningen nyhetens hela intresse. Boken är en af dem, vi upprepa det ännu en gång, som tiden behöfver för att reda begreppen i ämnen som alltmera oemotståndligt tränga sig på alla tänkande människor, och som derföre utan allt tvifvel skall finna en allt talrikare krets af läsare".

Öfversigt af Religionens Historia af C. A. Cornelius. Andra upplagan.

Pris: 1 rdr 35 öre.

Om detta arbete, af hvilket inom ganska kort tid en ny upplaga blef nödvändig, yttrar *Svensk Kyrkotidning*:

"På detta arbete tillåta vi oss att fästa läsarens välvilliga uppmärksamhet, ty det är af en sådan väl förtjent. Utan att göra något anspråk på att framlägga nya resultat af nya undersökningar, lemnar det en synnerligen klar och redig framställning af religionens utvecklingsgång genom mensklighetens historia. Först redogöres för urreligionen, sedan för de båda skilda

utvecklingsgrenarne, hedendomen och judendomen, vidare för den absoluta religionen eller kristendomen, till hvilken de båda förutnämnda äro olika slags förberedelser, och slutligen för islamismen såsom en misslyckad eklekticism af hedniska, judiska och kristna elementer. Alla delarne äro både på ett lättfattligt och pålitligt sätt tecknade, och boken kan med skäl räknas till dem, som på en gång bereda nytta och ädelt nöje".

Kritisk skärskådning af Schillers Äldsta Lyrik.

Af Carl Wilhelm Böttiger.

Pris: 75 öre.

Detta arbete, af så stort intresse för kändedomen af *Schillers* tidigare skaldeutveckling, har i utländska tidskrifter vunnit ett rättvist erkännande, och torde för svenska läsare ej behöfva annan rekommendation än författarens namn.

Litteraturhistoriska Studier.

Af B. E. Malmström.

Första häftet: I. *Shakspeare*. II. *Swift*. III. *Cervantes*.

Pris: 2 rdr.

Andra häftet: I. *Franzén*. II. *Geijer*. III. *Atterbom*.

Pris: 1 rdr.

Fyra Inträdes-Föreläsningar

af Professorerne Per Hedenius, Bernhard Elis Malmström, Henrik Gustaf Hultman och Carl Säve.

- I. *Om den Hippokratiska medicinen.*
- II. *Öfversigt af Svenska Litteraturens utveckling från Stjernhjelms intill Gustaf III:s tidevarf.*
- III. *Påfvedömet under Medeltiden.*
- IV. *Om de Nordiska Gudanamnens betydelse.*

Pris: 1 rdr.

Representanter af Menskligheten.

(Representative Men).

Plato eller Filosofen, Svedenborg eller Mystikern, Montaigne eller Skeptikern, Shakspeare eller Skalden, Napoleon eller Verldsmannen, Goethe eller Skriftställaren.

Af Ralph Waldo Emerson.

Öfversättning från engelskan af *Victor Pfeiff*,

Pris: 1 rdr 50 öre.

Svenska Handelns och NÄringarnas Historia under Folkungaätten och unionstiden

af A. W. af Sillén.

Pris: 2 rdr 25 öre.

Gustaf III och Franska Hofvet.

Af Geffroy.

Öfversättning af *Victor Pfeiff*.

Pris: 1 rdr.

Det arbete, hvars förra häfte härmed utgifves i bokhandeln, skall utan tvifvel blifva för den svenska allmänheten välkommet och bland henne finna talrika läsare. Såväl det intresseväckande ämnet som det lyckliga sätt, hvarpå detta af en bland Frankrikes utmärktaste litteratörer professoren Geffroy blifvit behandladt, berättigar till en sådan förmodan. Denne författare, som egnat ett omfattande och grundligt studium åt Sverges förhållanden och litteratur, hvarom flere hans arbeten bära vittnesbörd, har för det, som härmed utgår bland allmänheten, gjort vidlyftiga arkivforskningar såväl i Sverige som Frankrike, och, såsom han sjelf omnämner, "efter hittills utgifna handlingar" utarbetat sin framställning af *Gustaf III och Franska Hofvet*. Intresset att göra bekantskap med detta arbete måste blifva så mycket större, då man betänker, att herr Geffroy i de franska arkiven och biblioteken haft tillfälle att för detsamma göra sig till godo sådana papper och dokumenter, om hvilka främmande vetenskapsmän och historieforskare icke tillåtas att taga någon kännedom.

Arbetet, hvilket publiceras i den berömda tidskriften *Revue des deux Mondes*, har ännu icke fullständigt utkommit i Frankrike. Genom särskild underrättelse derifrån hafva vi inhemtat, att det kommer att utgöra omkring 16 sådana ark som de i detta häfte, hvilket sålunda skulle omfatta halva arbetet. Det senare häftet, hvilket redan är lagdt under pressen, utkommer, såsnart författaren hunnit afsluta sitt verk, under nu ingående vår.

Samtidigt med utgifvandet på vårt språk af detta den franska historieförfattarens och politiska skriftställarens för oss svenskar i så hög grad intressanta arbete har i Danmark utkommit en öfversättning af ett annat Geffroy's arbete. Den danska öfversättningen, verkställd af den bekante doktor C. Rosenberg, har till titel "*Sverig og Rusland i det 19 Aarhundrede*". I hvardera af dessa historiskt-politiska verk framhåller författaren, att Sverges naturliga kallelse är att i Norden utgöra det vestra Europas bälverk mot Rysslands framträngande på öfriga nationers bekostnad.

GUY LIVINGSTONE.

Öfversättning från engelskan af *Victor Pfeiff*.

Pris: 1 rdr 50 öre.

Den utförliga och i hög grad lofordande anmälan, som den franske skriftställaren Emile Montégut egnar denna originella roman uti tidskriften *Revue des deux mondes*, afslutar denne utmärkte kritiker med följande ord:

"Denna bok är rent af ett undantag i den samtida engelska litteraturen, den flyttar oss tjugo år tillbaka i tiden, till den epok, då Bulwers romaner voro som mest i svang, och då minnet af Byrons "satanisme" uppfyllde allas

inbillning. Guy Livingstone är ett undantag, och likväl ryckes den på sitt sätt in i den allmänna riktning, som beherrsakar samtidens engelska litteratur. Vänta er ej i denna skildring af sederna bland *dandies* den immoraliska sträffhet och trotsighet, som beteckna Bulwers äldre romaner. Förf. har ej blott velat skriva en roman, han har velat gifva oss en sann bok. Han har ej inskränkt sig att måla passionerna, han har varit nödsakad att gifva sin hyllning åt moralen. I slippriga momenter, i framställningen af brottsliga handlingar sänker han rösten, — eljest så fyllig, välljudande och fast — och frammumlar doft den bedröfliga sanningen".

En Dolk eller Robespierre och hans tid.
 Historisk roman af Eduard Maria Oettinger.
 Öfversättning från tredje tyska upplagan.
 Pris: 1 Rdr 50 öre.

En Qvinnas Tankar rörande Qvinnan,
 af Miss Mulock. Andra upplagan.

Pris: häftad 1 rdr 50 öre, prydligt och väl inbunden 2 rdr 25 öre.

Den allmänna uppmärksamhet, hvarmed detta utmärkta arbete jemväl af oss svenskar omfattats och som hastigt gjort en ny upplaga nödvändig, synes ådagalägga riktigheten af följande slutord i en anmälan:

"Miss Mulocks arbete är en skatt af erfarenheter, lärdomar och upplysningar för kvinnans lif, som ingen kvinna, hvilken älskar att i sin värld och sina handlingar införa och göra gällande klara insigter och sunda grundsatser, bör försumma att tillägna sig och göra fruktbarande".

Synnöve på Solbacken
 af Björnstjerne Björnson. Andra upplagan.
 Pris: 1 rdr rmt.

Arne
 af Björnstjerne Björnson.
 Pris: 1 rdr 50 öre.

Snobbarnes Historia
 af W. M. Thackeray.
 Öfversättning af *Victor Pfeiff*. Andra upplagan.
 Pris: 1 rdr 50 öre.

Härmed framträder i svensk öfversättning den berömda engelske författarens originellaste arbete och det hvarigenom han inom sin vidsträckt krets af beundrande läsare väckt mest uppseende. Det utgör ett galleri af målningar, der humorn är grundfärgen samt satiren, qvickheten och löjet bilda de fångslande färgskiftningarna.

Föremålen för dessa målningar angifvas af följande rubriker: 1. *Den Kungliga Snobben*. 2. *Aristokratiens inflytande på Snobbar*. 3. *"Hofcir-keln" och dess inflytande på Snobbar*. 4. *Hvad Snobbar beundra*. 5. *Några Respektabla Snobbar*. 6. *Åter några Respektabla Snobbar*. 7. *Stora Borgar-Snobbar*. 8. *Några Militär-Snobbar*. 9. *Riktiga Militär-Snobbar*. 10. *Prest-Snobbar*. 11. *Prest-Snobbar och Snobbighet*. 12. *Åter Prest-Snobbar*. 13. *Universitets-Snobbar*. 14. *Universitets-Snobbar omigen*. 15. *Lit-terära Snobbar*. 16. *Irländska Snobbar*. 17. *Snobbar, som göra bjudningar*. 18. *Snobbar, som äta middag borta*. 19. *Middagsgifvande Snobbar ytterligare betraktade*. 20. *Några Snobbar på Kontinenten*. 21. *Ytterligare om Kontinental-Snobbighet*. 22. *Engelska Snobbar på Kontinenten*. 23. *Några Landtliga Snobbar*. 24. *Ett besök hos några Landt-Snobbar*. 25. *Några Landt-Snobbar*. 26. *En visit hos några Landt-Snobbar*. 27. *Åter några Landt-Snobbar*. 28. *Återigen en visit hos några Landt-Snobbar*. 29. *Några Landt-Snobbar omigen*. 30. *Ännu en visit hos några Landt-Snobbar*. 31. *Snobb-Samling*. 32. *Snobbar och Giftermål*. 33. *Åter Snobbar och Giftermål*. 34. *Ytterligare Snobbar och Giftermål*. 35. *För sista gången Snobbar och Giftermål*. 36. *Klubb-Snobbar*. 37. *Åter Klubb-Snobbar*. 38. *Omigen Klubb-Snobbar*. 39. *Ännu en gång Klubb-Snobbar*. 40. *Nya Klubb-Snobbar*. 41. *Ytterligare Klubb-Snobbar*. 42. *Återigen Klubb-Snobbar*. 43. *För sista gången Klubb-Snobbar*.

Anledningen till ett sådant verk som *Snobbarnes Historia* beskriver förf. uti *Inledningen*, der bland annat skämtsamt yttras: "Jag har länge gått och närt inom mig den öfvertygelsen, att jag hade ett Verk att utföra — ett Verk, om ni tillåter med stort V, ett mål att fullfölja, en remna att löpa ned i lik Curtius med häst och karl, ett stort socialt ondt att upptäcka och bota. Denna öfvertygelse har förföljt mig i årtal. Den har lurat på mig i stadshvilet, den har smugit sig på mig i min ensliga studerkammare, den har knuffat mig i sidan, när jag lyftat vinbägaren eller när jag setat vid middagsbordet, den har förföljt mig hemma och i fjerran länder, den har öfverröstat böljornas dån på det stormande hafvet, den har innästlat sig i min nattmössa och hviskat till mig: "Vak upp sjusofvare, ditt Verk är ännu icke fullbordadt!" Förliedt år kom den lilla förledande rösten till mig en mån-ljus natt i Colliseum och sade: "Smith eller Jones (författarens namn hör inte hit), Smith eller Jones, min värde gynnare, detta är allt godt och väl, men det vore bättre att du vore hemma och skref på ditt stora Verk om *Snobbar*!"

När en man har fått en sådan kallelse, är det ett nonsens att tänka undgå den. Han måste tala till nationerna, han måste skaffa sig luft eller qväfvas.

Sin framställning af *Snobbarne* avslutar förf. med följande ord: "Att beskratta sådana, är *Mr Punch's* ¹⁾ sak. Må han skratta hederligt, icke göra något skamligt angrepp, utan tala sanning, äfven med sitt bredaste grin" — aldrig förgätaende, att om Skämtet är bra, är Sanningen ännu bättre — och Kärleken bäst af allt".

Christian Scriver's Guldpredikningar öfver Lutherska Catechesens hufvudstycken.

Öfversättning: Med förord af Professoren D:r C. A. Torén.

Pris: häftad 1 rdr, bunden 1 rdr 25 öre.

I förordet till dessa predikningar, hvilka utgöra ett särdeles värderikt bidrag till litteraturen för andelig upplysning och uppbyggelse, yttrar Domprosten Torén:

¹⁾ *Snobbarnes Historia* var nämligen först publicerad i den bekanta engelska skämttidningen *Punch*.

"Den evangeliska kyrkan eger inom sig en skara af längesedan hädangångna vittnen, hvilka tala, ändock de äro döda. Bland dessa är Scriver oss synnerligen dyrbar. Näst Arndt har under tiden mellan Luther och Spener ingen inom nämnda kyrka stiftat så mycken välsignelse som han" — — — "Ingen var i sitt gudstjenstliga arbete i högre grad själasörjare än Scriver. Ingen har trognare, utförligare än han i nämnda fall framställt den botfärdiga själens kamp, dess första bedröfvelse och sorg öfver synden, dess allvarliga sökande efter nåd, dess befrielse från syndabördan, dess nya, inre, allt det naturliga lifvets fattning öfvergående ljus, dess förundran öfver den frälsande Gudens godhet; ingen har kraftigare än han tolkat den benådade själens utsägliga frid med Gud, dess varma kärlek till förlossaren, dess heliga, brinnande lof". — — — "Få äfven evangeliske lärare hafva väl haft upphöjdare begrepp om vår Frälsares och Herres Jesu Christi person och verk än Christian Scriver, men denna kärlek till det yppersta ämne för de återlöstas begrundning uppenbarar han mindre uti att så ofta särskildt utveckla och framställa läran derom än deruti, att han oupphörligt gör den användbar för sina åhörare, efter deras individuella behof. Ehuru väl han står så mycket som någon på den objektiva kristendomens grund, så finnes knappt en af vår evangelisklutherska kyrkas utmärktare lärare, som i högre grad förtjenar att kallas den tillämpade kristendomens häföld än han". "För alla slag af åhörare har han berättelser, bilder, liknelser till hands, för att dymedelst upplåta deras ögon för det himmelska ljuset". — — — "Hans sträfvande gick ej såsom Speners derpå ut, att omdana och omgestalta det stora hela. Han hörde snarare till dem, som verka i det tysta, i det mera förborgade. Han erinrar snarare om dessa källsprång, som, undangömda, gifva ursprung och fart åt andra välsignelsebringande vattuströmmar. Så mycket mer kan han vara ett föredöme för alla. Så mycket mer tränger han till djupet, till det innersta lifvet, till hjertat. Han har en röst till själen under betraktelsen och bönen i kammaren, han har en ton ur den evangeliska kyrkans allraheligaste" — — — "Ingen, som är mon om att göra sig alltmer förtrogen med det herrliga kateketiska ämnet, iägen, som i egenskap af husfader eller barnalärare eller eljest vill upplifva sin uppfattning af detta allt annat i hela världen öfverträffande tanke- och glädjeämne, skall utan vinst för egen och andras räkning begagna denna lilla skrift. Nu i den tidpunkt, då det alldeles faller af sig sjelft, att hvar och en redlig och samvetsgrann lärare till himmelriket, måste känna sig uppfordrad, att med Guds hjälp söka bringa lif och anda, kraft och glädje in uti religionsundervisningen, så må en sådan skrift som denna vara välkommen såsom ett af medlen till ernåendet af detta syfte. Öfversättningen är gjord med en sorgfällighet och känsla för ämnet, hvilka äro öfversättaren till heder. Må Guds välsignelse hvilat öfver denna lilla bok, men först och sist hvile den, mildt befruktande såsom en himmelsk morgondag, öfver alla rättsinnige religionslärare i vårt fädernesland, hvilka till de unga själarnes uppbyggelse med flit och bön ur det rika förrådet frambara nytt och gammalt".

Adolph Monods Tvänne Predikningar

öfver

Johannes Döparens Död.

- I. Herodes och Johannes Döparen.
- II. Dansen och Martyren.

Pris: 50 öre.